

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

Studiu

EDUCAȚIA PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ

Situația actuală și mecanismele de dezvoltare continuă a acesteia

Chișinău 2016

Autorii studiului:

Olga Gordila-Bobeico

Ludmila Pașcanean

La elaborarea studiului au contribuit:

Nicolae Panfil, Irina Corobcenco și Carolina Bondarciuc

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Studiului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei.

Asociația Promo-LEX

Str. Dumitru Rîșcanu 11, of. 41, Chișinău, Moldova

tel./fax: (+373 22) 450024, 449626

info@promolex.md

www.promolex.md

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Studiul este elaborat în cadrul proiectului “Dezvoltarea cetățeniei active prin participarea la nivelul comunităților locale”, finanțat de Departamentul de Stat al SUA.

Responsabilitatea pentru opiniile, constatările și concluziile exprimate în cadrul studiului aparțin autorilor și Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția Departamentului de Stat al SUA.

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	3
SUMAR.....	4
METODOLOGIA.....	5
CAPITOLUL I.....	8
I.1. ARGUMENTAREA STUDIULUI.....	8
I.2. CONCEPTUL DE EDUCAȚIE PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ	10
I.2.1. Concepte de reper.....	10
I.2.2. Prezentarea conceptului abordat în cadrul studiului.....	13
CAPITOLUL II.....	17
II.1. SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	17
II.1.1. Participarea la viața politică.....	17
II.1.2. Participarea la viața civică a comunității.....	18
II.1.3. Participarea la viața economică.....	19
II.1.4. Participarea la viața culturală.....	20
II.1.5. Accesul tinerilor la educație.....	21
II.1.6. Educația pentru cetățenie activă în școli.....	23
II. 2. PERCPEȚIA EDUCAȚIEI PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ	27
II.3. INSTRUMENTE ȘI PRACTICI UTILIZATE DE CĂTRE ACTORII GUVERNAMENTALI ȘI NONGUVERNAMENTALI.....	35
II.3.1. Ministerul Educației.....	35
II.3.2. Ministerul Tineretului și Sportului.....	37
II.3.3. Autoritățile Administrative Publice Locale (Nivel II).....	41
II.3.4. Autoritățile Publice Locale (Nivel I).....	42
II.3.5. Organizațiile Societății Civile.....	44
RECOMANDĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ ÎN MOLDOVA	47
CONCLUZII.....	49
ANEXE	51
BIBLIOGRAFIE.....	58

LISTA ABREVIERILOR

ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
APC	Autoritate Publică Centrală
APL	Autoritate Publică Locală
BOP	Barometrul Opiniei Publice
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
CEC	Comisia Electorală Centrală
CNE	Consiliului Național al Elevilor
CNTM	Consiliul Național al Tineretului din Moldova
ME	Ministerul Educației
MTS	Ministerului Tineretului și Sportului
ONG	Organizație nonguvernamentală
PNET	Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
SNDST	Strategia Națională de Dezvoltare a Sectorului de Tineret

SUMAR

Prezentul studiu este elaborat în cadrul proiectului ”Dezvoltarea cetățeniei active prin participarea la nivelul comunităților locale”, implementat de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar al Programului de Granturi pentru Democrație a Ambasadei Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova.

Scopul acestui studiu este evaluarea situației actuale în domeniul educației pentru cetățenie activă din Moldova, identificarea și prezentarea bunelor practici și a instrumentelor utilizate de către acești actori, precum și formularea recomandărilor cu privire la instrumentele și mecanismele necesare dezvoltării cetățeniei active în Republica Moldova. Analiza efectuată vizează în primul rând tinerii cu vârsta cuprinsă 16-21 ani, precum și modalitățile prin care aceștia pot deveni agenți ai schimbării în comunitățile lor.

Studiul este structurat în două Capitole. **Capitolul I** cuprinde argumentarea privind necesitatea abordării conceptului de educație pentru cetățenie activă, prezentând date despre nivelul de implicare al tinerilor și principalele obstacole existente ce influențează activismul tinerilor. De asemenea, acest capitol prezintă diferite aspecte și abordări ale educației pentru cetățenie activă, cum ar fi principiile și noțiunea Consiliului Europei, modelul educației pentru cetățenie activă elaborat de John Potter, conceptele tangențiale precum educația pentru cetățenie democratică. Capitolul prezintă și o introducere a patru dimensiuni ale educației pentru cetățenie activă: politică și legală, de responsabilizare socială, culturală și economică, iar în final prezentându-se definiția și abordarea aleasă în cazul Republicii Moldova.

În continuare, **Capitolul II** a fost structurat în mai multe subcapitole, care vizează în special cazul Republicii Moldova. Astfel, primul subcapitol descrie nivelul de implicare al tinerilor și anume, implicarea în viața politică, viața civică a comunității, viața economică și în viața culturală. De asemenea, pornind de la ideea că școala este mediul formal ce oferă tinerilor informații și dezvoltă capacitățile acestora, inclusiv din perspectiva de cetățenie activă, același subcapitol prezintă date despre numărul instituțiilor de învățământ, numărul cadrelor didactice și a elevilor. În acest mod, autorii au dorit să accentueze care sunt raioanele cu numărul cel mai mare de tineri și de instituții de învățământ. În același timp, subcapitolul oferă o analiză succintă a curriculumului existent ce abordează direct sau indirect conceptul de cetățenie activă și implicare la nivel de comunitate.

Al doilea subcapitol prezintă percepția educației pentru cetățenie activă în baza sondajului și interviurilor realizate. Astfel, această noțiune este analizată din diferite perspective ce vin să completeze informația teoretică descrisă în Capitolul I. În baza informației colectate, al treilea subcapitol introduce instrumente și practici utilizate de către actorii guvernamentali și nonguvernamentali, oferind exemple de bune practici pentru fiecare din cele patru dimensiuni ale educației pentru cetățenie activă.

La finalul studiului pot fi găsite recomandări și oportunități de dezvoltare a educației pentru cetățenie activă în Moldova, care au drept scop să aducă exemple cum tinerii se pot implica la nivel local sau național și în același timp de a încuraja tinerii să devină cetățeni activi și să identifice posibilități de acțiune și influențare în viața publică.

METODOLOGIA

Scopul și Obiectivele studiului

Scopul general al acestui studiu este evaluarea situației actuale în domeniul educației pentru cetățenie activă din Moldova, identificarea și prezentarea bunelor practici și a instrumentelor utilizate de către acești actori, precum și formularea recomandărilor cu privire la instrumentele și mecanismele necesare dezvoltării cetățeniei active în Republica Moldova.

Obiectivele specifice ale studiului se axează pe următoarele elemente:

1. Analiza situației din Republica Moldova privind dezvoltarea și promovarea conceptului de educație pentru cetățenie activă, identificarea noțiunilor utilizate și a actorilor implicați, atât la nivelul instituțiilor publice, cât și la nivelul celor private și non-guvernamentale.
2. Evaluarea necesităților și provocărilor cu care se confruntă instituțiile publice și non-guvernamentale în dezvoltarea și promovarea programelor de educație pentru cetățenie activă, inclusiv la nivel legislativ.
3. Identificarea bunelor practici și a instrumentelor utilizate de către diferiți actori din Republica Moldova, cât și din alte țări, pentru dezvoltarea conceptului de educație cetățenească și implicarea cetățenilor, în special al tinerilor, la nivel comunitar.
4. Formularea recomandărilor privind instrumentele și mecanismele necesare pentru dezvoltarea cetățeniei active în Republica Moldova și asigurarea continuității acțiunilor promovate.

Educația pentru cetățenie activă este un concept relativ nou, nedezvoltat la nivel sistemic, ceea ce a făcut mai dificilă dezvoltarea democrației participative și a unei culturi civice. Astfel, abordarea educației pentru cetățenie activă în studiul dat pleacă de la constatarea unor premise **ce au influențat pozitiv sau negativ evoluția acestui concept**, și anume:

1. Noțiunea de educație pentru cetățenie activă este un termen nou pentru Republica Moldova similar în abordare cu definiția educației civice.
2. Participarea la vot și implicarea în procesul de luare a deciziilor sunt două dintre elementele de manifestare a implicării cetățenești, rezultat al educației pentru cetățenie activă.
3. Asigurarea unei colaborări eficiente între toți actorii și potențialii actori la nivel local și național reprezintă un important aspect pentru conștientizarea educației pentru cetățenie activă și crearea unor mecanisme durabile pentru dezvoltarea acesteia.

Metodologia studiului. Limitările cercetării

În vederea realizării obiectivelor studiului a fost dezvoltată o cercetare descriptivă, ale cărei rezultate au fundamentat analizarea percepției și poziției actorilor relevanți, prezentarea modalităților și practicilor existente în promovarea educației pentru cetățenie activă și formularea unor concluzii și recomandări.

Acest studiu oferă posibilitatea identificării unui cadru mai general al funcționării și dezvoltării educației pentru cetățenie activă în contextul R. Moldova. Astfel, studiul a vizat pe de o parte, definirea contextului

actual de înțelegere a conceptului de educație pentru cetățenie activă, precum și identificarea unui șir de recomandări pentru diverși actori privind promovarea și dezvoltarea educației pentru cetățenie activă la un nivel mult mai avansat, pe de altă parte.

Abordarea studiului vizează simultan acoperirea dimensiunii de cercetare, dar și a celei aplicative. Datele colectate în cadrul interviurilor individuale aprofundate au servit și la fundamentarea recomandărilor formulate în cadrul studiului. Astfel, cercetarea de teren s-a bazat pe metode cantitative de colectare a informației, cât și pe metode calitative de colectare a informației (*Figura 1*). Metodele cantitative au inclus utilizarea datelor statistice oferite de Biroul Național de Statistică (numărul populației per raioane, categoriile de vârstă per raion, numărul instituțiilor de învățământ per regiuni, etc.), de Comisia Electorală Centrală privind rata participării la vot a populației la alegerile parlamentare în anii 1998-2014, rezultatele Barometrului Opiniei Publice, etc.

Adițional, s-a utilizat un chestionar online pentru a colecta opinia respondenților privind noțiunea de educație pentru cetățenie activă, aspectele de manifestare a acesteia și nivelul de implicare a persoanelor în diferite activități la nivel local și național. Chestionarul on line, format din 9 întrebări a fost completat de aproximativ 170 persoane, fiind deschis publicului larg în perioada 20 aprilie – 20 mai 2016.

Metoda calitativă utilizată, s-a bazat pe 15 interviuri individuale aprofundate cu diferiți actori implicați în activități legate de educație pentru cetățenie activă, realizate în perioada 10 aprilie – 10 mai 2016. Din cele 15 de interviuri individuale aprofundate, au fost elaborate și aplicate ghiduri de interviuri cu reprezentanți ai instituțiilor publice, ai organizațiilor non-guvernamentale, cadre didactice care predau educația civică, organizații internaționale și donatoare. Această abordare a permis colectarea opiniei persoanelor care lucrează în acest domeniu, determinarea percepției privind noțiunea de educație pentru cetățenie activă, identificarea necesităților și provocărilor existente, precum și a exemplelor pozitive în domeniu.

Grupurile țintă ale studiului au fost următoarele:

- Reprezentanți ai instituțiilor publice;
- Reprezentanți ai organizațiilor non-guvernamentale;
- Cadre didactice care predau educația civică;
- Organizații internaționale și donatoare;
- Tinerii, în specialii cu vârsta cuprinsă între 16 și 21 ani.

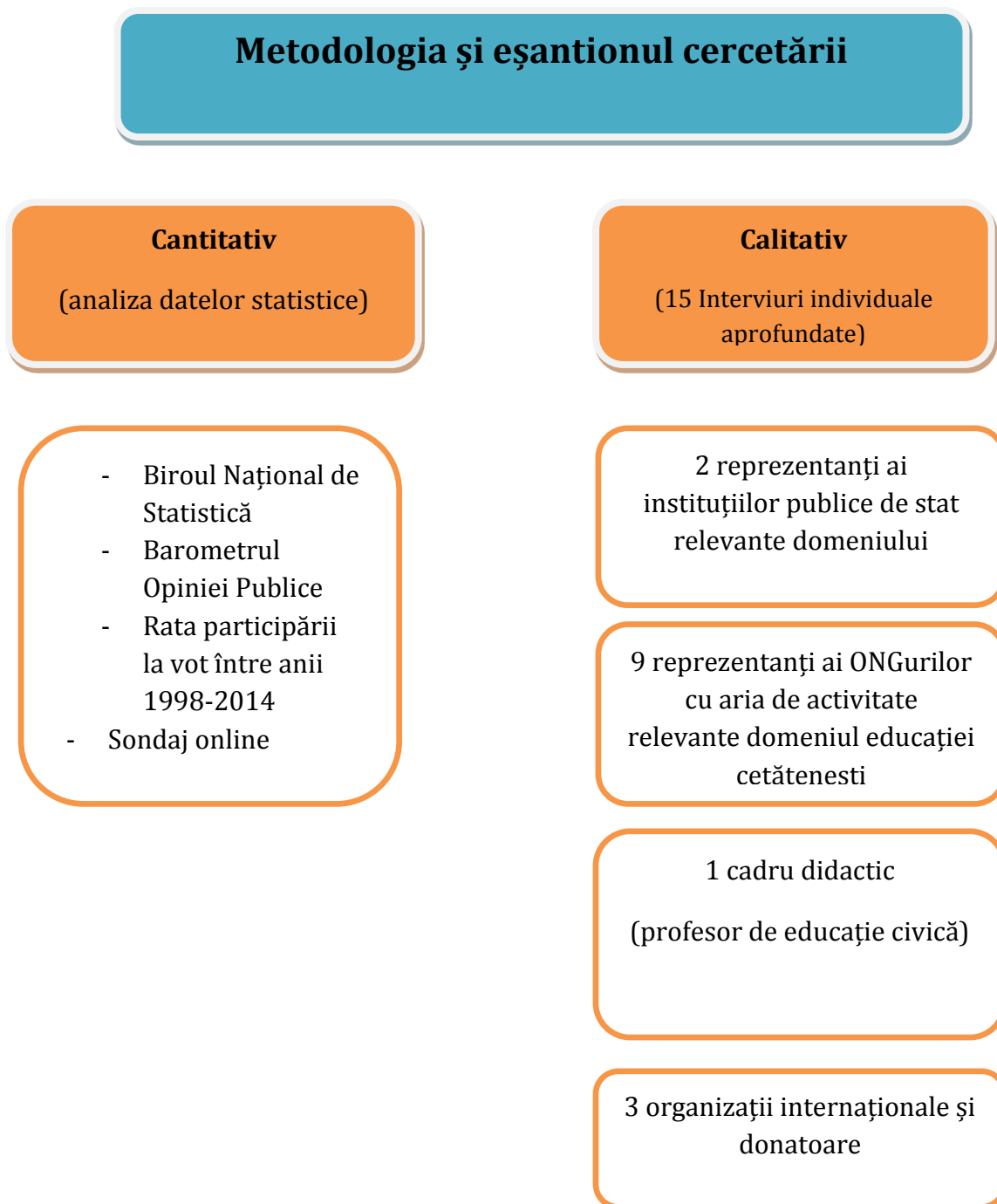
Limitările cercetării

La elaborarea studiului au fost utilizate date statistice disponibile la nivel național și raional, precum și datele în baza unui sondaj efectuat online. Pentru sondajul efectuat a fost selectată opțiunea de completare online, astfel nu este posibil de verificat respondenții care au participat la sondaj și nici de asigurat reprezentativitatea acestora la nivel de fiecare raion.

O parte semnificativă din informația prezentată în studiu a fost colectată în baza interviurilor realizate cu reprezentanții diferitor instituții care au tangență cu educația pentru o cetățenie activă. Astfel, datele

prezentate în document nu reflectă necesitățile tuturor actorilor implicați în procesul de dezvoltare și promovare a educației cetățenești și există posibilitatea că unele exemple de activități sau bune practici să nu fie reflectate în studiu.

Figura nr. 1: Metodologia și eșantionul cercetării

CAPITOLUL I

I.1. ARGUMENTAREA STUDIULUI

Schimbările inerente și rapide în cadrul societății, inclusiv progresul științific și tehnologic, impun ca necesară învățarea și participarea pentru înțelegere și adaptare la realitățile societății în schimbare. Procesul de învățare nu se poate limita la formarea în instituțiile de învățământ, el este unul continuu și are loc în diferite situații și împrejurări: la locul de muncă, în comunitate, la domiciliu, în mediul on line, mediul informal, etc. Educația pentru cetățenie activă nu este nici pe departe doar un slogan/deziderat european în vogă, ci un factor fundamental pentru dezvoltare individuală și social-economică, care contribuie la:

- dezvoltarea personală multilaterală, precum și a gândirii critice și echidistante;
- valorificarea potențialului uman al comunității prin implicarea acesteia în procesul decizional și nu doar;
- creșterea nivelului de participare a populației în procese democratice și electorale;
- responsabilizarea organelor electivă prin creșterea “cererii” din partea cetățenilor;
- alfabetizarea economică a cetățenilor prin cunoașterea de către ultimii a proceselor economice inerente statutului de cetățean, cum ar fi: plata impozitelor în mod conștiincios, abilitarea acestora prin dezvoltarea deprinderilor antreprenoriale și investițiilor în capitalul uman;
- alfabetizarea politică și manifestarea interesului față de procesele politice;
- dezvoltarea unei culturi de parteneriat social și toleranță între membrii comunității (indiferent de rasă, etnie, religie, orientare sexuală, apartenență etnică, etc.).

În acest sens, actualitatea studiului este amplificată de datele statistice ce demonstrează o regresie generală a indicatorilor de participare și implicare a cetățenilor. Spre exemplu, participarea tinerilor la alegerile parlamentare din 2014 a fost de 34,43%, în timp ce rata participării adulților a constituit 64,64%. În același timp, alegerile locale din 2015 au reafirmat problema lipsei de interes și a culturii politice, întrucât conform Indexului de Tineret 2015, rata de participare a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 15 și 29 de ani, la primul tur de scrutin, a constituit 30,73%, comparativ cu 55,32% în rândul populației adulte¹. Chiar dacă în cadrul scrutinului local, indicatorul participării la vot a fost cu 0,03 mai mare decât în cadrul alegerilor parlamentare, la nivel de rată de participare se observă o depreciere cu aproape 4%. Această tendință denotă o descreștere sistemică a încrederii în actorii politici actuali, aceasta fiind puternic accentuată în rândul tinerilor².

Abordată la o scară mai largă (cetățeni la general, nu doar tineri, dar și adulți, vârstnici) tendința ce arată gradul de satisfacție, mulțămire a acestora față de nivelul de trai actual reflectă cifre deloc încurajatoare, astfel conform Barometrul Opiniei Publice (BOP) din aprilie 2016³, în general, populația nu este

¹ Consiliul Național al Tineretului din Moldova (2015), Indexul de Tineret 2015 Republica Moldova, Policy Paper, <http://cntm.md/ro/resurse>

² *Ibidem*

³ Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2016, Institutul de Politici Publice (IPP), disponibil http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

mulțumită de felul în care trăiește – 29,3% au indicat că nu sunt nici mulțumiți, nici nemulțumiți, încă 50,9% nu sunt mulțumiți). Pe lângă nemulțămirea față de felul în care trăiesc, doar 28,5 % din cetățenii, conform BOP, aprilie 2016, se interesează de politică, iar 31,7% au indicat că aceasta îi interesează nici mult, nici puțin).

În același timp, însă tinerii formează un segment considerabil din populația țării. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS)⁴, în anul 2015, tinerii cu vârsta cuprinsă între 16-21 ani constituiau 425,380 persoane sau 14% din populația de 3,555,159 persoane. Iar dacă am lărgi categoria de vârstă până la 29 ani, atunci proporția va crește până la 24%, adică ¼ din populația totală. Din punct de vedere teritorial, analizând aceste date, se poate observa faptul că numărul cel mai mic de tineri (16-21 ani) este în raionul Basarabeasca (3,354 persoane), iar raioanele cu cel mai mare număr de tineri (înafara municipiilor Chișinău, Bălți și UTA Găgăuzia) sunt: Ungheni (14,082 persoane), Orhei (14,897 persoane), Hîncești (15,242 persoane) și Cahul (15,707 persoane). Altfel spus, procentual vorbind, din numărul total al locuitorilor raionului, regiunea cu doar 4% tineri este Șoldănești, în timp ce cel mai ridicat procent (20%) este în raionul Ștefan Vodă.

Această categorie este afectată și de fenomenul migrației . Aceasta din urmă a devenit unul din factorii care influențează nu doar numărul populației sau dezvoltarea comunitară, ci și eficacitatea programelor la nivel local și național. În cazul Republicii Moldova, conform datelor BNS, 18,62% din populația aflată în străinătate la muncă sau în căutare de lucru sunt tinerii cu vârsta între 15-24 ani, majoritatea (80%) fiind din mediul rural. De asemenea, 38,66% sunt persoanele cu vârsta cuprinsă între 25-24 ani, care în proporție de 66% sunt din mediul rural.

Astfel, în pofida eforturilor societății civile, a agendei de finanțare a partenerilor de dezvoltare, precum și a programelor sectoriale ale statului, în special pe segmentul tineret, totuși se observă o regresie a ratei de participare a tinerilor. Iar, consecințele acestui fenomen sunt resimțite în toate sferile de activitate. Astfel, printre **obstacolele** ce influențează implicarea activă a tinerilor sunt:

- discrepanța socială dintre tineri (mediul și nivelul de trai, în special);
- migrația internă și externă;
- lipsa respectului și încrederii între tineri și instituțiile de stat;
- lipsa unei educații și culturi participative în rândul tinerilor;
- infrastructura slab dezvoltată (în termeni de instituții relevante subiectului);
- lipsa unei reprezentări a tinerilor în organele de conducere, atât la nivelul Autorității Publice Locale (APL), cât și la nivelul Autorității Publice Centrale (APC);
- existența unor resurse reduse pentru organizarea unor sesiuni și campanii calitative de implicare a tinerilor în acest proces, etc.

Considerând argumentele expuse mai sus, dar și concluziile analizei interviurilor individuale aprofundate, a eforturilor organizațiilor societății civile, a instituțiilor statului pe această dimensiune și altor resurse disponibile subiectul educației pentru cetățenie activă este mai actual ca niciodată, deoarece măsurile,

⁴ Biroul Național de Statistică, www.statistica.md

acțiunile și direcțiile strategice de dezvoltare ulterioară urmează neapărat să considere educația pentru cetățenie activă drept o prioritate transversală în procesul de formulare a politicilor publice sectoriale, intersectoriale și naționale.

I.2. CONCEPTUL DE EDUCAȚIE PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ

I.2.1. Concepte de reper

Există o mare varietate a terminologiei și a conceptelor utilizate pentru a defini educația pentru cetățenie activă în literatura de specialitate ale autorilor din Moldova, spațiul European, dar și celor cu renume mondial. Acestea includ, printre altele, „cetățenie activă”, „educație civică”, „educație politică”, „educație pentru cetățenie”, „educație socială”, „educație pentru drepturile omului”, „educație pentru cetățenie democratică”, „educație pentru cetățenie europeană” etc.

Înainte de a defini propriu-zis termenul de „educație cetățenească” sau „educație pentru cetățenie activă”, este necesar de a veni cu unele precizări despre elementele care alcătuiesc noțiunea dată.

Unul din aceste elemente este „cetățenie” și respectiv „cetățenie activă”. Dicționarul Explicativ⁵ al limbii române descrie termenul de cetățean ca „locuitor al unui stat, care se bucură de drepturi civile și politice și care are anumite obligații față de acel stat”. Dicționarul Oxford⁶ adaugă la această noțiune că o persoană poate deveni cetățean prin naștere sau naturalizare, iar dobândirea cetățeniei este văzută ca obținerea calității de membru al comunității. Astfel, noțiunea de cetățean este explicată în termeni de drepturi și obligații. Totodată este un concept deci abstract, care stabilește o legătură între un individ și un stat și denotă sensul de apartenență la un grup, teritoriu, valori, descoperind în acest fel aspectul psihologic.

Hayek (1967)⁷ scria că „cetățenia înseamnă punerea în practică a unui cod moral – un cod care se preocupă de interesul pentru ceilalți – bazat pe dezvoltarea personală și cooperarea voluntară mai mult decât pe puterea represivă și intervenția a statului”. Iar Marshall⁸ (1973) spunea că „cetățenia este statutul acordat tuturor celor care sunt membri efectivi ai comunității [...] cetățenia presupune un sens direct al apartenenței la comunitate, bazate pe loialitatea [sau fidelitatea] față de civilizația pe care o împărtășesc în comun”. Reieșind din aceasta putem afirma că a fi cetățean este mai mult decât respectarea unor obligații și solicitarea unor drepturi. Cuvintele cheie din citatele de mai sus fiind: cod moral, interesul pentru ceilalți, membru efectiv, loialitate sau fidelitate.

Prin urmare, a fi „cetățean activ” este mai mult decât un simplu „membru” al comunității, trecând de la conștientizare la acțiune.

Și toate aceste noțiuni sunt pe larg utilizate și au dreptul la viață și argumentul său regăsit în caracteristici specifice. Există totuși încă, diferențe semnificative, în funcție de:

⁵ Dicționarul Explicativ al limbii române, <http://www.dex.ro/cet%C4%83%C8%9Bbean>

⁶ Oxford Dictionary Online <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/citizen>

⁷ Friedrich Hayek, Studii în filosofie, politică și economie, 1967

⁸ Guțu Angela, „Cetățenia – identitatea juridică a persoanei”, publicația *Legea și Viața*, ISSN 1810-309X, August 2013

- Locul în politica educației, de exemplu, ca politică distinctă de educație pentru cetățenie activă sau ca o componentă a măsurilor generale;
- Definirea și abordarea educației pentru cetățenie activă în raport cu instituțiile de învățământ și curriculum-ul: timpul alocat, disciplină separată sau abordare cross-curriculară, disciplină obligatorie sau opțională.

Pe de o parte, educația pentru cetățenie activă este contextuală, adică este implementată la nivel local, luând în considerare nevoile și prioritățile concrete, precum și specificul social și cultural. Pe de altă parte, educația pentru cetățenie activă se conturează ca o abordare comună și la nivel european, bazată pe principii și competențe cheie.

În acest sens, vom expune abordarea conceptului de educație pentru cetățenie activă ce aparține Consiliului Europei (CE), și anume cel de educație pentru cetățenie democratică, dar și a cetățeniei democratice în sine. Astfel, conform Consiliului Europei, *cetățenia democratică* reprezintă participare înaltă, coeziune socială, accesibilitate, echitate și solidaritate. Altfel spus, cetățenia democratică presupune incluziunea și mai puțin excluderea, participarea și mai puțin marginalizarea, cultură și valori mai mult decât simple procese (cum este de exemplu votarea / participarea la alegeri) și desigur abilitatea de a fi activ, de a face uz și de a modela practici de cetățenie activă.

Mai mult decât atât, latura educațională a conceptului de cetățenie democratică reprezintă un set de practici și de activități ale căror scop este de a pregăti cât mai bine tinerii, dar și adulții pentru participarea activă la viața democratică, prin asumarea și exercitarea drepturilor și responsabilităților lor în societate (Starkey, 1999)⁹. Această abordare reflectă într-o oarecare măsură și ceea ce este uneori denumit ”alfabetizare politică”. Iar acest aspect este cu atât mai important, cu cât pe de o parte, cetățenii au nevoie să știe despre instituțiile, problemele, instrumentele și practicile unei democrații, iar pe de altă parte, este vorba despre nevoia de abilități și valori care să le permită să fie eficienți în demersul lor și să exercite presiune la nivel local, regional și național.

În acest sens, conform CE (2000), **principiile educației pentru cetățenie democratică**¹⁰ sunt:

- se bazează pe principiile fundamentale ale drepturilor omului, democrației pluraliste și supremației legii;
- se referă la drepturi, responsabilități, „împuternicire” (empowerment), participare, sentimentul apartenenței și respectul pentru diversitate;
- include toate grupele de vârstă și toate sectoarele societății;
- urmărește pregătirea tinerilor și a adulților pentru participarea activă într-o societate democratică, consolidând astfel cultura democrației;
- contribuie la lupta împotriva violenței, xenofobiei, rasismului, agresivității naționaliste și intoleranței;

⁹ Hugh Starkey, The Open University, Milton Keynes, Democratic Citizenship, Languages, Diversity and Human Rights <https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/StarkeyEN.pdf>

¹⁰ „Principii comune ale ECD”, adoptate la cea de-a 20-a sesiune a Conferinței miniștrilor educației a Consiliului Europei, Cracovia, Polonia, octombrie 2000.

- contribuie la coeziunea socială, dreptatea, justiția socială și bunăstarea comună.
- consolidează societatea civilă, prin pregătirea cetățenilor pentru a fi mai bine informați și a avea competențe specifice cetățeniei democratice;
- trebuie diferențiată/adaptată în funcție de contextul național, social, cultural și istoric.

Astfel, luând în considerare elementele de bază ce definesc conceptul, caracteristicile și principiile educației pentru cetățenie democratică, trebuie să menționăm faptul că aceasta corespunde unei forme de alfabetizare ce se referă la informarea și înțelegerea a ceea ce se întâmplă în viața publică. Altfel spus, este vorba despre capacitatea de a fi „lucid”, a cunoaște și a înțelege, a gândi critic și a judeca independent situația locală, națională, europeană și mondială, întrucât educația pentru cetățenie democratică reprezintă un proces de învățare socială, adică un proces de învățare în societate, despre societate și pentru societate. Privită din perspectiva elementelor și principiilor care definesc conceptul educației pentru cetățenie democratică, aceasta într-un sens mai larg de fapt poate fi definită și ca educație pentru cetățenie activă.

O altă noțiune, pe larg utilizată este și *educație pentru drepturile omului*. Și această noțiune poate fi prezentată atât din perspectiva curiculei naționale, cât și din perspectiva conceptului internațional, definit de către Consiliul European (*Programului de educație pentru drepturile omului al Directoratului pentru Tineret și Sport al Consiliului European*).

Astfel, curriculum național la disciplina opțională educație pentru drepturile omului (EDO)¹¹, formulează EDO drept dezvoltarea plenară a personalității copilului, educarea acestuia în spiritul respectului, revendicării și promovării drepturilor omului. La nivel comportamental educația pentru drepturile omului pregătește copilul să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate deschisă și liberă, bazată pe înțelegere, pace, nediscriminare, pe egalitate de gen și de prietenie între toate popoarele și grupurile sociale, etnice, naționale și religioase.

Există multe definiții și diferite abordări, dar educația pentru drepturile omului este cel mai bine definită din perspectiva a ceea ce își propune să obțină. Scopul pe termen lung al acestor programe este să dezvolte o cultură în care drepturile omului sunt înțelese, apărute și respectate. Astfel, prin educația pentru drepturile omului înțelegem programe și activități educaționale care promovează egalitatea demnității umane, în conexiune cu alte programe care promovează învățarea interculturală, participarea și susținerea minorităților¹².

Dacă să abordăm subiectul la nivelul cadrului formal de învățare din R. Moldova, spre exemplu, conform Curriculumului pentru învățământul gimnazial din Moldova (clasele V-IX)¹³ dar și cel liceal (X-XII)¹⁴, disciplina educație civică se profilează în actualul context educațional, ca un demers complex, ale cărui dimensiuni –educație pentru identitate, educație pentru valorile naționale și general-umane, educație pentru democrație și civism, educație pentru promovarea sănătății fizice și psihice, educație pentru creștere

¹¹ Educație pentru Drepturile Omului, Curriculum pentru Învățământul Gimnazial (cl. VIII-IX), disponibil http://edu.gov.md/sites/default/files/final_curriculum_optional_edo_04.02.2015.pdf

¹² *Ibidem*

¹³ Ministerul Educației al Republicii Moldova (2010). ”Educația Civică, curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)”, http://biblionline.md/uploads/acte_normative/Educatie%20civica_Curriculum.pdf

¹⁴ Ministerul Educației al Republicii Moldova (2010). ”Educația Civică, curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a)”, http://edu.gov.md/sites/default/files/educatia_civica_x-xii_romana.pdf

personală și carieră – se înscriu într-o nouă paradigmă, care își propune extinderea cadrului problematic al școlii și al familiei către mediul socio-cultural.

Disciplina formulează și scopul major: formarea calităților cetățeanului activ și responsabil, promotor al valorilor naționale, general-umane și democratice, capabil să-și asume responsabilitatea pentru propriul destin și destinul comunității.

Sumarizând, ca și scop educațional, educația pentru cetățenie activă este orientată valoric, promovând, în întregul sistem de educație și nu doar, principiile și valorile democrației și drepturilor omului (cum ar fi, demnitatea umană, egalitatea, solidaritatea, non-discriminarea, pluralismul, spiritul legii), astfel înglobând elemente caracteristice diverselor abordări ale educației. Mai mult decât atât, abilitățile și competențele specifice educației pentru cetățenie activă acordă o egală importanță cunoștințelor, valorilor, atitudinilor și capacităților de acțiune și de participare într-o societate democratică și multiculturală. Iar, pentru dezvoltarea competențelor specifice educației pentru cetățenie activă, sunt necesare atât metode de educație bazate pe cunoștințe, cât și metode bazate pe practică/acțiune. Acestea se concentrează asupra celui care învață, valorizează experiența sau situația sa, și îi încurajează autonomia, dar și responsabilitatea în procesul de învățare, atât în mediul școlar, cât și în cel social. Astfel, educația pentru cetățenie activă se realizează prin abordări educaționale multiple și intercorelate, cum sunt: educația civică, educația pentru drepturile omului, educația interculturală, educația pentru pace, educația pentru dezvoltare durabilă, educația globală, educația pentru media etc.

Indiferent de formularea și viziunea asupra conceptului/definiției *educației pentru drepturile omului, educației civice sau educației pentru cetățenie democratică*, elementele comune sunt evidente și anume ***participarea și instrumente de implicare, individul / persoana și demnitatea umană***, dar și ***valorile unei societăți democratice*** per ansamblu.

I.2.2. Prezentarea conceptului abordat în cadrul studiului

Abordarea pe care o propunem în cadrul acestui studiu presupune definirea ***educației pentru cetățenie activă drept un set de cunoștințe, abilități, practici și activități al căror scop este de a pregăti cât mai bine tinerii și adulții pentru a participa activ la viața și procesele democratice prin asumarea și exercitarea drepturilor și responsabilităților lor în societate***. Cu alte cuvinte, educația pentru cetățenie activă înseamnă să învățăm cum să devenim cetățeni activi, să trăim într-o societate democratică, dar și să participăm la responsabilizarea instituțiilor față de societate.

Această definiție de lucru sugerează următoarele caracteristici ale educației pentru cetățenie activă:

- este o experiență care se derulează pe durata întregii vieți;
- scopul său final este de a pregăti oamenii și comunitățile pentru participare civică și politică;
- presupune respectarea drepturilor și asumarea de responsabilități;
- valorizează diversitatea socială și culturală.

Caracteristicile date subliniază faptul că educația pentru cetățenie activă trebuie să fie în primul rând un obiectiv major al politicilor educaționale ale statului, dar și un segment unde efortul consolidat al societății civile urmează să se manifeste. Prin urmare, educația pentru cetățenie activă trece dincolo de practicile

educaționale, de diferitele conținuturi sau metode de învățare a participării și democrației, distingându-se de orice disciplină școlară (în special de disciplinele din pachetul opțional prevăzut de Planul Cadru¹⁵ pentru anul de studii 2016-2017, cum ar fi educația civică, educația pentru drepturile omului, educația interculturală, etc.).

Indiferent de formularea și viziunea asupra conceptului/definiției *educației pentru drepturile omului, educației civice sau educației pentru cetățenie democratică*, elementele comune sunt evidente și anume **participarea și instrumentele de implicare, individul / persoana și demnitatea umană**, dar și **valorile unei societăți democratice** per ansamblu.

Principalele competențe prin care se manifestă educația pentru cetățenie activă sunt grupate în funcție de patru dimensiuni ale practicii în domeniul cetățeniei, legate între ele¹⁶:

Dimensiunea politică și legală

Această dimensiune se referă la faptul că educația pentru cetățenie activă ar trebui să se adreseze cunoștințelor, atitudinilor și competențelor de care au nevoie indivizii pentru a-și exercita drepturile și pentru a se putea ocupa de obligațiile lor în contextul sistemului politic și legal care guvernează cetățenia, fie el național (de ex. contextul local R. Moldova), internațional (de ex. Consiliul Europei) sau supra-național (de ex. Uniunea Europeană). Aceasta presupune că educația în domeniul cetățeniei ar trebui îndreptată spre dezvoltarea de cunoștințe în domeniul sistemelor politice și legale (de exemplu, drepturile politice și civile, alte drepturi ale omului, obligațiile civice), aptitudini pentru a participa în acele sisteme și atitudini critice constructive față de ele, atitudini favorabile democrației și dezvoltării sale prin acțiunea individuală și colectivă și posibilități de a participa activ în viața sferei publice politice, inclusiv în sfera publică europeană.

Dimensiunea socială

Această dimensiune se referă la faptul că educația în domeniul cetățeniei ar trebui să se adreseze modurilor în care relațiile sociale sunt dezvoltate între indivizi și grupuri. Acoperite de această dimensiune, sunt probleme ca solidaritatea și respectul reciproc, valorificarea contribuțiilor tuturor indivizilor în societate, oportunități egale la contribuția dezvoltării societății. Aptitudinile sociale ca aptitudinea de a negocia, empatia, toleranța activă și sprijinul reciproc ar trebui învățate.

Dimensiunea economică

Cu toate că deseori este puțin recunoscută, economia joacă un rol determinant în măsura în care oamenii se comportă ca niște cetățeni. „Noțiunile” din societate sunt deseori ținta programelor specializate pentru a dezvolta capacitatea de a participa ca cetățeni activi. Oricum, sub această dimensiune, toți cetățenii ar fi specializați în dezvoltarea aptitudinilor economice, necesare pentru a participa activ, ar avea inclusiv

¹⁵ Ministerul Educației, Planul cadru pentru învățământul primar, gimnaziile și liceele, anul de studii 2016-2017, disponibil http://edu.gov.md/sites/default/files/ordin_nr_242_din_25.03.16_plan-cadru_2016-2017.pdf

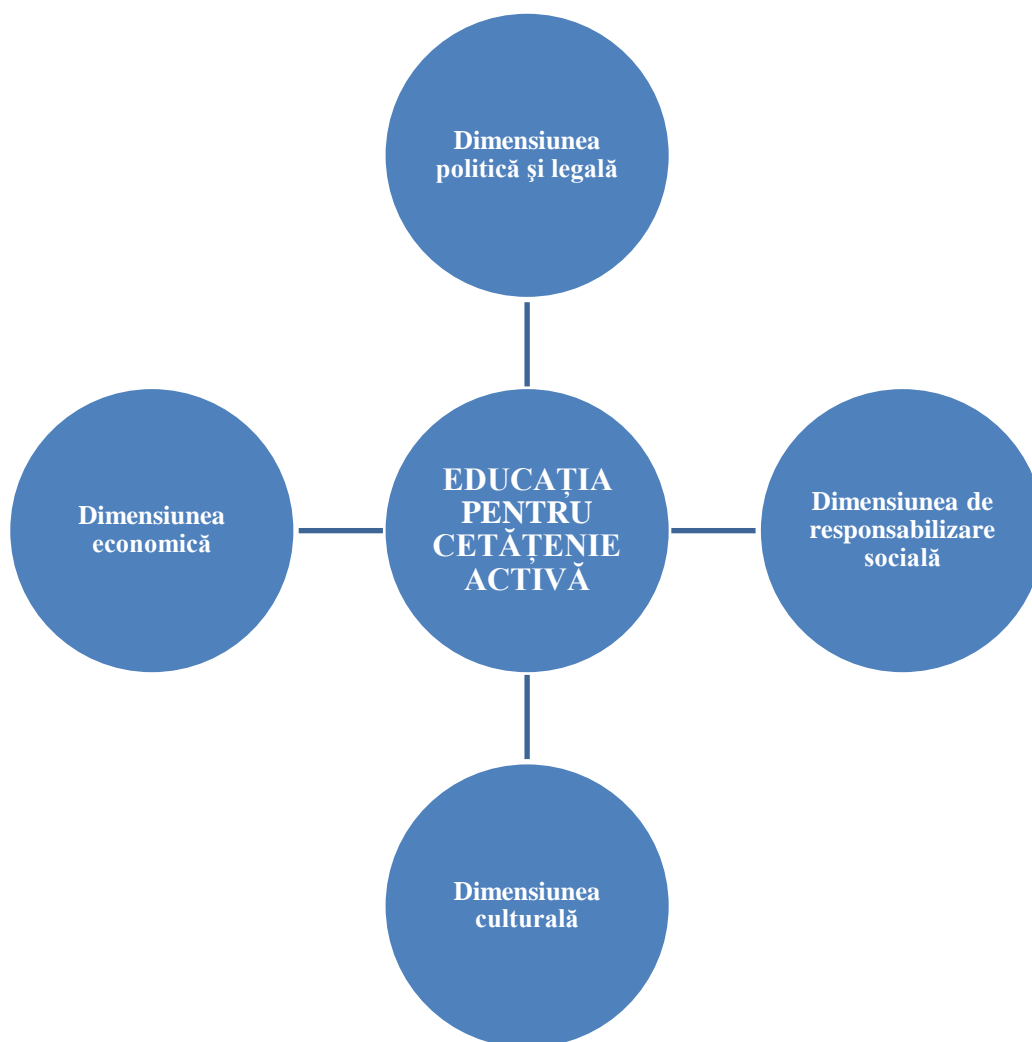
¹⁶ Aceste patru dimensiuni ale cetățeniei au fost dezvoltate de Ruud Veldhuis în „Educația pentru o cetățenie democratică: dimensiunile cetățeniei, principalele competențe, activități variabile și internaționale”, Strasbourg, Consiliul Europei, 1997, document DECS/CIT (97) 23. A se vedea și pag. 32-34

cunoștințe despre cum funcționează economia, în special cunoștințe despre creșterea dimensiunii economice la nivel global, despre rolul consumului în producție și cunoștințe despre producție și angajare. Mai mult, ar educa cetățenii să înțeleagă orice încercare de schimbare a mecanismului economic, care include alte forme de participare completă și inclusiv, de cetățenie activă.

Dimensiunea culturală

La această dimensiune ar trebui să fie plasate toate abilitățile care țin de dezvoltarea și practicarea valorilor comune legate de cetățenie și apartenență la un grup / comunitate interculturală. Se referă la aspectele culturale, cum ar fi cunoașterea identității de sine și a grupului, diferite culturi și oameni sau limbi. Așadar, ce e mai important, e că se referă la apartenențe culturală, etnică față de un grup, la variatele dar complementarele simțuri de a aparține unui patrimoniu comun și unor valori ca universalitatea drepturilor omului, protecția mediului, nediscriminarea și respectul pentru ceilalți.

Figura nr. 2: Dimensiunile educației pentru cetățenie activă

În timp ce aceste domenii de intervenție ale conceptului educației pentru cetățenie activă, înțelese după multiplele surse expuse mai sus, implică o puternică cunoaștere, practica în educația pentru cetățenia activă în contextul non-formal și programele organizației ale societății civile, aua instituțiilor de stat, arătat că acest tip de educație este mult mai mult decât niște cunoștințe de fapt.

CAPITOLUL II

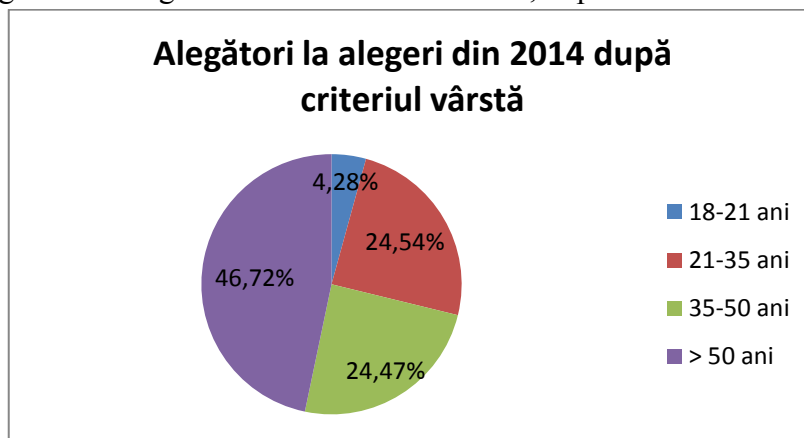
II.1. SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Participarea tinerilor în toate sferele vieții este caracteristică unei societăți bazate pe valori ca democrația, toleranța și prosperitatea. Doar prin participare și implicare activă, tinerii devin parte a proceselor ce se produc în societate, dezvoltându-se ca cetățeni responsabili și capabili să facă față provocărilor vieții. Fiind consumatori ai sistemului formal de educație, tinerii (în special cei cu vârsta cuprinsă între 16 și 21 ani, categorie vizată și în cadrul studiului) urmează să aplice cunoștințele și abilitățile acumulate pe parcursul anilor de studii în activitatea cotidiană. În special, din perspectiva educației pentru cetățenie activă, aplicabilitatea cunoștințelor acumulate se manifestă prin implicarea în activități la nivel local, regional sau național. Iată de ce, am considerat necesar să prezentăm un șir de date cu privire la nivelul de participare al tinerilor în Republica Moldova, dar nu înainte de a menționa faptul că deși categoria de vârstă este cea menționată (16-21 ani), totuși diferite studii, cercetări și date statistice în baza cărora se prezintă informația în acest document, pot avea o altă grupare pentru criteriile de vârstă, reprezentând una dintre limitările studiului asumate de către autori. .

II.1.1. Participarea la viața politică

Implicarea și interesul tinerilor în diferite exerciții politice este unul din indicatori pentru durabilitatea și dezvoltarea societății. Participarea la viața politică a tinerilor include mai multe elemente și este reflectată de Consiliul Național al Tineretului din Moldova, în cadrul Indexului de Tineret 2015¹⁷. Astfel, pentru tinerii cu vârsta cuprinsă între 18-30 de ani, pe o scală de la 0 la 1¹⁸, participarea a obținut doar 0,34 puncte, fiind cel mai scăzut din cele patru domenii descrise și anume: șomajul, participarea, sănătatea, comportamentul riscant și violența

Diagrama nr. 1: Alegători la Alegerile Parlamentare din 2014, după criteriul vârstă

Sursa: Comisia Electorală Centrală

¹⁷ Consiliul Național al Tineretului din Moldova (2015), Indexul de Tineret 2015 Republica Moldova, Policy Paper, <http://cntm.md/ro/resurse>

¹⁸ Cifra indexului este încadrată între 0 și 1. Cifra mai aproape de 1 reprezintă o discrepanță mai mică dintre situația tinerilor față de cea a adulților, iar cea mai aproape de 0, invers.

- Mai mult decât atât, trebuie să menționăm că, componenta ”participare” cuprinde următoarele elemente: reprezentarea în Parlament – index 0,13 (3 tineri din 101 deputați aleși în cadrul alegerilor Parlamentare din anul 2014);
- rata persoanelor alese în funcția de primar la Alegerile Generale Locale, din 2015 – index 0,14 (30 tineri din 898 primari);
- participarea la procesul decizional și anume, participarea la consultările bugetului public – index 0,36 (tinerii participă în proporție de 4,10%);
- participarea la vot la Alegerilor Parlamentare – index 0,53 (34,43% de alegători tineri, comparativ cu 64,64% de alegători adulți);
- participarea la vot la Alegerilor Generale Locale – index 0,56 (30,73% de alegători tineri, comparativ cu 55,32% de alegători adulți).

Astfel, conform datelor prezentate, se poate observa faptul că indexul cel mai înalt îl are componenta de participare la vot a tinerilor, cu toate acestea însă, acest index nu este suficient de înalt pentru a concluziona că tinerii sunt activi și manifestă implicare cetățenească. Conform studiului sociologic ”Participarea Tinerilor în Republica Moldova”¹⁹, 53,3% dintre tineri consideră că participarea lor la viața politică este ”foarte importantă” și doar 1,5% au răspuns că este ”deloc importantă”. Cu toate acestea, doar 47,9%²⁰ de tineri consideră că se implică activ în viața politică a țării, prin participarea la vot, implicarea la elaborarea diferitor politici de tineret și luarea deciziilor la nivel de comunitate. Aceste date sunt confirmate și de datele Raportului Comisiei Electorale Centrale (CEC)²¹ a Alegerilor Parlamentare din 2014, conform căruia după criteriul de vârstă, 4,28% dintre votanți sunt tineri de 18-21 ani, 24,54 % - alegători cu vârsta cuprinsă între 21-35 ani, 24,47% constituie alegătorii de 35-50 ani, iar alegătorii care au votat în proporții semnificative (46,72 %) sunt persoanele care au împlinit vârsta de 50 ani (*a se vedea Diagrama nr. 1*).

Din punct de vedere al cauzelor implicării reduse a tinerilor, aceste cifre sunt determinate atât de nivelul scăzut de înțelegere a procesului politic și electoral, cât și de lipsa de încredere în clasa politică.

II.1.2. Participarea la viața civică a comunității

Studiul sociologic ”Participarea Tinerilor în Republica Moldova”²², pentru anii 2010-2011 prezintă participarea tinerilor la viața civică a comunității prin mai multe tipuri de acțiuni, și anume: acțiuni de voluntariat (61,1%), acțiuni culturale la nivel de comunitate (53%), colectare de fonduri și scriere de proiecte (41,3%) și acțiuni de salubritate a comunității (37%). De asemenea, un rol important în participarea tinerilor la viața civică îl are dreptul de asociere al acestora. Cu toate acestea, în ciuda faptului că există diferite structuri de tineret, 41,9% din tinerii participanți la sondaj au menționat că nu fac parte

¹⁹ Munteanu, P. (2011), ”Studiu sociologic Participarea Tinerilor în Republica Moldova, realizat în perioada decembrie 2010-ianuarie 2011”, Fundația Est Europeană.

²⁰ *Ibidem*

²¹ Comisia Electorală Centrală, www.cec.md

²² Munteanu, P. (2011), ”Studiu sociologic Participarea Tinerilor în Republica Moldova, realizat în perioada decembrie 2010-ianuarie 2011”, Fundația Est Europeană.

din niciun grup sau organizație; circa 18,4% din tineri fac parte dintr-un club/secție sportivă, 16,6% din respondenți fac parte dintr-un grup mass media școlar la nivel de comunitate, 15,7% sunt membri ai organizațiilor neguvernamentale de tineret, iar 12% fac parte din consiliile locale ale tinerilor.

În același timp, BNS²³ prezintă pentru anul 2015 date privind activitatea de voluntariat în Moldova și concluzionează că 42% din populația de 15 ani și peste au ajutat persoane din alte familii sau au lucrat fără plată în folosul comunității. Mai mult decât atât, datele relevă faptul că majoritatea voluntarilor sunt femei (57%), din mediul rural (62%). În același timp, după categoriile de vârstă și gen, majoritatea voluntarilor sunt bărbați în vârstă de 25-34 ani și femeile de 55-64 ani. Astfel reiese că grupul de tineri (15-25 ani) este mai puțin activ în viața comunității sau posibil că percepțiile comunității sunt diferite în ceea ce privește activitatea de voluntariat, care conform Legii voluntariatului este participarea benevolă la oferirea de servicii, cunoștințe și abilități sau la prestarea unor activități în domenii de utilitate publică, din proprie inițiativă, a persoanei denumită voluntar²⁴.

În acest mod, această concluzie este confirmată de același sondaj ce specifică faptul că cea mai răspândită activitate în rândul voluntarilor a fost lucrul în folosul comunității (57% din totalul voluntarilor), urmat de ajutorul acordat altor familii pentru lucrările agricole (26,7 %), ajutorul acordat altor familii pentru lucrul casnic (21,1%) și ajutorul (fără plată) acordat școlilor, grădinițelor, organizațiilor religioase/de caritate/culturale, ONG-lor, sindicatului, primăriei, afacerii/firmei sau unui partid (16,8%).

II.1.3. Participarea la viața economică

O altă dimensiune a participării este participarea la viața economică. Tinerii reprezintă din punct de vedere economic principala forță activă pe piața muncii și cel mai indicat sector în care afacerile proprii ar trebui să se bucure de succes, ei constituind forța de muncă abilă, cu spirit întreprinzător și cu inițiativă și potențial. Conform Studiului sociologic "Participarea Tinerilor în Republica Moldova" angajarea în câmpul muncii este considerată ca fiind forma principală de activitate raportată la viața economică a tinerilor, urmată fiind de potențialul de creare a propriilor afaceri de către tineri.

Pe acest segment de participare, statul, prin intermediul ministerelor, agențiilor și cu suportul organizațiilor neguvernamentale (ONG) de profil și a partenerilor de dezvoltare, a inițiat un șir de programe de abilitare socio-economică a tinerilor, pentru a spori angajabilitatea acestora, dar și antreprenorialul în rândul lor. Cu toate acestea, tinerii sunt rezervați privind oportunitățile economice actuale din Republica Moldova, întrucât locurile de muncă existente sunt prost remunerate și neatractive pentru tineri.

De asemenea, în Indexul de Tineret 2015²⁵ se menționează faptul că patru din cinci șomeri sunt tineri cu vârsta 20-29 ani, iar 7 din 10 sunt din mediul rural. Conform „Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului

²³ Biroul Național de Statistică (aprilie 2015). Activitatea de voluntariat în Republica Moldova, Principalele rezultate ale Cercetării statistice asupra gospodăriilor populației „Activitatea de voluntariat”, http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Voluntariat/Voluntariat_2014.pdf

²⁴ Legea Voluntariatului, nr. 121 din 18.06.2010, disponibil <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336054&lang=1>

²⁵ Consiliul Național al Tineretului din Moldova (2015), Indexul de Tineret 2015 Republica Moldova, Policy Paper, <http://cntm.md/ro/resurse>

de tineret 2020”²⁶ o bună parte din tineri intenționează să plece peste hotare la studii și/sau muncă. În același timp însă, tinerii care își doresc să activeze în Moldova se orientează de obicei spre centrele raionale sau capitală. În mediul rural, populația devine din ce în ce mai îmbătrânită, iar deficitul de forță de muncă este deja resimțit practic în toate domeniile, inclusiv: educație și sănătate. Angajatorii tot mai frecvent își declară nemulțumirea față de calitatea pregătirii tinerilor specialiști, iar tinerii invocă necesitatea experienței de muncă la angajare ca o condiție a priori.

Dintr-un alt punct de vedere, inițierea și dezvoltarea afacerilor ar putea reprezenta o soluție pentru tinerii cu idei inovative, dar în cele mai multe cazuri aceștia nu au resursele financiare necesare și nici cunoștințe și abilități antreprenoriale. Deși, există programe de suport pentru tinerii antreprenori (ex. PNAET, UCIP-IFAD, etc.), totuși ponderea acestora este relativ mică.

În acest sens, educația economică a tinerilor din mai multe perspective, precum și înțelegerea funcționării unui sistem economic, dar și abilitarea acestora pentru o participare eficientă la viața economică, ar contribui la o bună înțelegere din parte cetățenilor a încercărilor de schimbare a mecanismului economic, ce include alte forme de participare completă și inclusiv, de cetățenie activă.

II.1.4. Participarea la viața culturală

Chiar dacă, teoretic vorbind, dimensiunea culturală a educației pentru cetățenie activă presupune cunoașterea abilităților ce țin de dezvoltarea și practicarea valorilor comune legate de cetățenie și apartenență la un grup/comunitate interculturală, în mare parte participarea tinerilor și nu doar la viața culturală este văzută drept acțiuni îndreptate spre diverse metode de petrecere a timpului liber, frecventarea instituțiilor culturale (teatru, diverse expoziții, programele caselor de cultură, activitățile centrelor de tineret și a celor comunitare, etc.).

Deși în Moldova există aproximativ 258 de instituții publice extra curriculare, care se supun Ministerului Educației, dintre care 46 de centre de creație, 87 școli sportive, 112 școli de artă și altele, totuși conform studiului ”Participarea Tinerilor în Republica Moldova”, în timpul liber tinerii preferă cel mai des să navigheze pe Internet (70%), să comunice prin rețele sociale (64%/facebook, odnoklassniki, skype, etc.), să privească televizorul (TV ca și sursă de informare continuă să se afle în topul preferințelor, astfel, conform BOP²⁷, aprilie 2016, cca 59,2% din populație consideră TV drept cea mai importantă sursă de informare, iar 50,5% au menționat TV drept sursa de informare ce mai de încredere) să citească și să iasă cu prieteni la picnic sau la plimbare. În același timp, activitățile din cadrul unor cluburi de interese sunt mai puțin atractive pentru tineri (12%), precum și frecventarea unei săli de sport (16%).

În acest sens, eforturile părților interesate au devenit cu timpul mai consolidate, atât statul prin politicile sale²⁸, cât și organizațiile societății civile, contribuind la dezvoltarea unei diversități cât mai mari de activități pentru tineri. Astfel, diverse programe de voluntariat, școli de vară, proiecte de lungă durată și

²⁷ Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2016, Institutul de Politici Publice (IPP), disponibil http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

²⁸ Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova (decembrie 2014). Strategia Națională de Tineret 2014 – 2020, <http://mts.gov.md/documents-terms/cadru-normativ>

acțiuni comunitare, cercuri artistice și secții sportive suplinesc timpul liber al tinerilor care doresc să se implice. Există totuși o discrepanță privind acest aspect, și anume la nivelul mediului unde tinerii locuiesc. Altfel spus, tinerii care locuiesc în sate și orașele mici nu au foarte multe oportunități de petrecere a timpului liber de care dispun spre exemplu tinerii din marile orașe, cum ar fi: municipiile Chișinău, Bălți și Cahul sau alte orașe relativ mari. Întrucât, nici Centrele de Resurse pentru tineri sau Centrele comunitare nu oferă activități suficient de atractive pentru tinerii din comunitate, ceea ce ar explica interesul lor scăzut față de această modalitate de petrecere a timpului liber.

II.1.5. Accesul tinerilor la educație

Accesibilitatea și calitatea educației reprezintă componentele esențiale în procesul de edificarea a unei societăți moderne și prospere. Educația ar trebui să fie considerată factorul obligatoriu în combaterea sărăciei, adoptarea atitudinii non-discriminatorii a populației, asigurarea egalității de gen, protejarea tinerilor împotriva exploatării, promovarea drepturilor omului, în special, precum și a valorilor democratice, în general. De altfel, o educație de calitate contribuie incontestabil la dezvoltarea capitalului uman, dar aceasta presupune atât disponibilitatea investițiilor din partea participanților în procesul de instruire, cât și din partea guvernărilor pentru asigurarea condițiilor necesare privind furnizarea unor servicii de calitate în sistemul educațional public. În același timp, asigurarea participării tinerilor în procesul de elaborare a politicilor educaționale este absolut necesară, ei fiind principalii consumatori ai acestui sistem, și totodată cei care nu sunt reprezentanți suficient în procesul de reformarea a sistemul educației publice. Iată de ce, existența structurilor de participare la nivel de instituție de învățământ, dar și la nivel de Minister (Consiliul Național al Elevilor din Învățământul Preuniversitar și Consiliul Național al Elevilor din Învățământul Profesional Tehnic²⁹), precum și reprezentarea tinerilor în cadrul acestora este foarte importantă, însă majoritatea persoanelor intervievate în cadrul prezentului studiu au menționat că este absolut necesar de a consolida Consiliul de Administrație a școlilor și Consiliul Elevilor pentru a dezvolta la nivelul comunităților școlare cultura participării și înțelegerea necesității acesteia.

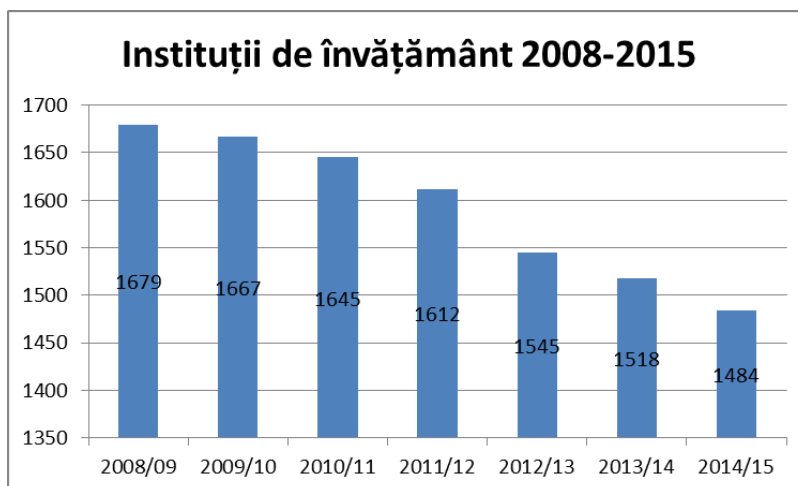
În cazul Republicii Moldova, accesibilitatea la educație este caracterizată și prin existența instituțiilor de învățământ în localitate, precum și de existența cadrelor didactice, indicatori care în ultimii ani au scăzut. Astfel, conform datelor BNS, dacă în anul 2008 numărul instituțiilor de învățământ era 1,679, atunci până în 2015 acesta a scăzut cu 195, fiind înregistrate 1,484 instituții (*a se vedea Graficul nr. 1*). Doar în anul de studii 2015/16, numărul total de instituții de învățământ primar și secundar general s-a diminuat cu 24 unități comparativ cu anul de studii precedent, 5 fiind din mediul urban și 19 din mediul rural³⁰ (BNS, 2015). Mai mult, în mediul rural prevalează gimnaziile, cu 73% din totalul instituțiilor, comparativ cu 69% licee în mediul urban, indicând faptul că vârsta tinerilor din localitățile rurale este preponderent până 15-16 ani și este în descreștere. Aceste concluzii sunt confirmate și de organizarea școlilor, care în anul 2015, a presupus transformarea a 28 licee din mediul rural în gimnazii, iar 19 gimnazii au fost reorganizate în

²⁹ Consiliul Național al Elevilor, Ministerul Educației al Republicii Moldova, <http://edu.gov.md/ro/content/consiliul-national-al-elevilor-1>

³⁰ Biroul Național de Statistică (decembrie 2015). "Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general, la începutul anului de studii 2015/16", <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5025>

școli primare. Iată de ce, mediul rural a devenit cel mai vulnerabil față de aceste schimbări, iar o atenție sporită ar trebui să fie acordată comunităților rurale.

Graficul nr. 1 : Numărul de instituții de învățământ, 2008-2015

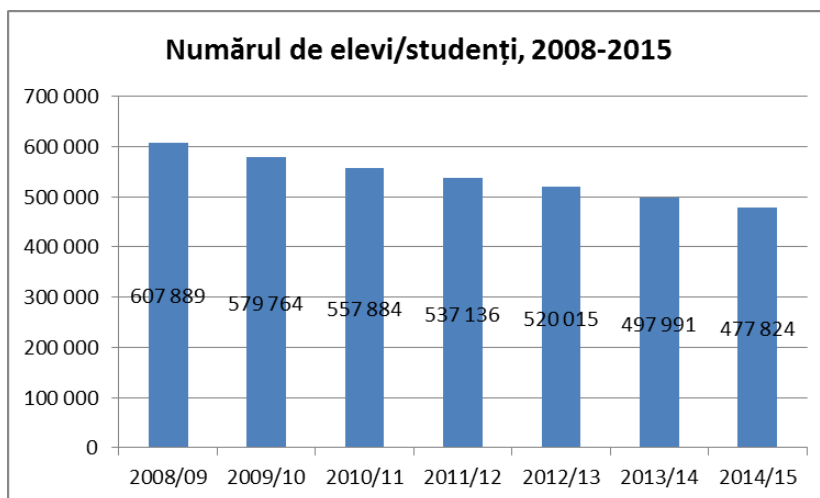

Sursa: Biroul Național de Statistică

De asemenea, din 2008 până în 2015, și numărul cadrelor didactice a scăzut de la 47,772 (în anul 2008) până la 40,757 (în anul 2015), adică cu 14%. Mai mult decât atât, conform aceluiași date, pentru anul 2015/2016, distribuția pe grupe de vârste a cadrelor didactice din învățământul primar și secundar general este următoarea: 12,3% au vârsta sub 30 ani, aproape fiecare al cincilea cadru didactic este cuprins în grupa de vârstă 30-39 ani, 25,9% fac parte din grupa de vârstă 40-49 ani, 26,2% se regăsesc în grupa de vârstă 50-59 ani, iar 15,0% au depășit vârsta de 60 ani. Astfel, majoritatea cadrelor didactice sunt de vârstă 40-59 ani.

Respectiv și numărul elevilor/studentilor înregistrează o scădere, care în șapte ani s-a modificat semnificativ, cu 130,065 persoane. Anume, de la 607,889 elevi/studenti în anul 2008, ajungând la 477,824 elevi/studenti în anul 2015, ceea ce reprezintă o reducere de 21% (a se vedea Graficul nr. 2). Astfel, în medie per raion sunt 9,674 de elevi și 38 de instituții de învățământ. Raioanele cu cel mai mic/mare număr de instituții, respectiv de elevi, sunt aceleași care au cel mai mic/mare număr al tinerilor în localitate (Șoldănești, respectiv Strășeni și Ștefan Vodă). Din punct de vedere administrativ, în mun. Chișinău sunt 999 elevi la 10 mii locuitori (clasele primare și secundare), iar cea mai mică valoare s-a înregistrat în Regiunea Nord – 877 elevi la 10 mii locuitori, unde este înregistrat și cel mai înalt coeficient de îmbătrânire a populației.

Graficul nr. 2: . Numărul de elevi/studenți pentru anii 2008-2015

Sursa: Biroul Național de Statistică

Trebuie să menționăm faptul că, reducerea numărului de instituții de învățământ și a cadrelor didactice este o consecință inclusiv a Strategiei de reformă structurală a învățământului și a Planului național de acțiuni pentru implementarea reformei structurale în educație³¹, care a început în 2011 și care include elemente precum: optimizarea mărimii claselor, optimizarea rețelei școlare, reducerea personalului non-didactic și a pozițiilor vacante, extinderea formulei de finanțare per capita, etc., toate acestea având un singur obiectiv, și anume: asigurarea accesului pentru toți copiii la educație de calitate. În același timp, scăderea numărului elevilor este una din consecințele migrației populației, care afectează în primul rând mediul rural.

Cunoașterea acestor date este importantă în contextul educației pentru cetățenie activă, ținând cont în primul rând de faptul că instituția care se ocupă de educația formală este școala. Astfel, este necesară cunoașterea numărului și potențialului instituțiilor de învățământ ce ar putea prelua sarcina de educație pentru cetățenie activă, precum și cunoașterea posibilitățile reale de implicare a tinerilor la nivel comunitar (numărul și categoria lor de vârstă) pentru a determina grupul țintă, precum și capacitatea cadrelor didactice (număr, dar și vârstă), întrucât de cei din urmă depinde în primul rând calitatea predării și transmiterii informației către elevi; și desigur care este

II.1.6. Educația pentru cetățenie activă în școli

În ceea ce privește cadrulul formal de învățare din Republica Moldova, deși educația pentru cetățenie activă nu este predată ca o disciplină separată, aceasta parțial se regăsește în disciplina obligatorie de educație civică predată pentru clasele gimnaziale și liceale, precum și în disciplinele opționale: Educație pentru drepturile omului (clasele VIII-IX), aprobat în anul 2015 și Educație pentru dezvoltarea comunității.

³¹ Hotărârea nr. 484 din 05.07.2011 cu privire la Planul național de acțiuni pentru implementarea reformei structurale în educație, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339274>

Astăzi, clasele gimnaziale și liceale beneficiază de educația civică, doar o oră pe săptămână (total 34 ore anual).

Astfel, conform Curriculumului, disciplina Educație Civică, pentru învățământul gimnazial din Moldova, din anul 2010, (clasele V-IX)³² dar și cel liceal³³ (X-XII), conceptul de educație civică se axează pe următoarele dimensiuni: educație pentru identitate, educație pentru valorile naționale și general-umane, educație pentru democrație și civism, educație pentru promovarea sănătății fizice și psihice, precum și educație pentru creștere personală și carieră. Astfel, curriculumul definește educația civică drept: formarea calităților cetățeanului activ și responsabil, promotor al valorilor naționale, general-umane și democratice, capabil să-și asume responsabilitatea pentru propriul destin și destinul comunității.

Actualitatea acestei discipline este determinată și de Recomandarea Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC) care conturează, pentru absolvenții învățământului obligatoriu, un „profil de formare european”. În acest sens, disciplina educație civică urmărește formarea sentimentului de devotament față de statul Republica Moldova a tuturor cetățenilor, indiferent de originea etnică, cultură, convingeri, precum și de formarea identității, manifestată prin identitatea personală și identitatea civică, în vederea participării lor active la construirea unei societăți democratice la nivelul comunității locale, naționale, europene și globale.

Astfel, disciplina de educație civică își propune dezvoltarea următoarelor cinci competențe specifice la elevi:

1. investigarea/aprecierea faptelor și evenimentelor sociale din comunitatea locală, națională, europeană;
2. ilustrarea prin fapte a apartenenței la familie, comunitate, statul Republica Moldova, Europa;
3. aplicarea strategiilor de prevenire și ameliorare a problemelor de sănătate;
4. cooperarea în realizarea unor proiecte la nivel de instituție/comunitate;
5. valorificarea oportunităților de dezvoltare personală și integrare socio-profesională reușită.

Din punct de vedere al conținutului, competențele menționate sunt încadrate în patru subiecte (pentru clasele V-IX): omul-ființă socială, societatea democratică, viața și sănătatea – valori personale și sociale, dezvoltarea personală și ghidarea în carieră. Chiar dacă, toate direcțiile menționate sunt direct sau indirect tangente cu educația pentru cetățenie activă, anume componenta de ”societatea democratică” o considerăm a fi cea mai relevantă în contextul discutat. Astfel, în dependență de nivelul de clasă (V-IX), aceasta conține teme precum: valori personale și naționale, drepturi și responsabilități, guvernarea democratică a școlii, puterea în stat, repere valorice pentru un bun cetățean, instituții de protecție a drepturilor omului, societatea civilă, simboluri naționale, Constituția Moldovei, transparența activității autorităților publice, competențele autorităților publice, participarea la viața comunitară, caracteristicile cetățeniei etc.

³² Ministerul Educației al Republicii Moldova (2010). ”Educația Civică, curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)”, http://biblionline.md/uploads/acte_normative/Educatie%20civica_Curriculum.pdf

³³ Ministerul Educației al Republicii Moldova (2010). ”Educația Civică, curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a)”, http://edu.gov.md/sites/default/files/educatia_civica_x-xii_romana.pdf

Iar, pentru clasele liceale (X-XII), din cele patru subiecte propuse unica schimbare este înlocuirea subiectului ”societate democratică” cu ”legea – instrument de protecție a persoanei”. Astfel, această nouă componentă se axează în special pe drepturi și legislația existentă.

Sugestiile metodologice de organizare a procesului educațional la disciplina școlară educația civică, în anul de studii 2015-2016³⁴, elaborate în cadrul reuniunii republicane a responsabililor de organizarea procesului educațional la educație civică, din 21 august 2015, au vizat și misiunea disciplinei școlare educația civică, care trebuie să conștientizeze în promovarea unei culturi a democrației și a drepturilor omului, ce presupune participarea la activități care promovează binele public, promovarea principiilor democratice și manifestarea responsabilității individuale. Curriculumul a fost elaborat din perspectiva formării de competențe ale elevilor, iar recomandarea pentru cadrele didactice a vizat implicarea elevilor în activități participative, prin care să-și manifeste inițiativă și să-și exprime opinia, organizarea și încurajarea întâlnirilor cu persoane-resursă și factori de decizie, participarea la ședințele publice APL/APC, organizarea de dezbateri și implementarea proiectelor de interes comunitar, crearea de grupuri pentru monitorizarea drepturilor copilului, participarea la organizarea de acțiuni civice și de voluntariat în comunitate, etc. De asemenea, s-a recomandat ca întreaga normă didactică la această disciplină să fie acordată unui singur profesor, care sunt specializați în educație civică sau în educație socio-umană sau limbă și comunicare.

Pe de altă parte, Curriculumul național la disciplina opțională *Educație pentru Drepturile Omului (EDO)*³⁵, elaborată pentru clasele VIII-IX de Ministerul Educației în colaborare cu Amnesty International Moldova, formulează EDO drept dezvoltarea plină a personalității copilului, educarea acestuia în spiritul respectului, revendicării și promovării drepturilor omului. La nivel comportamental, educația pentru drepturile omului pregătește copilul să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate deschisă și liberă, bazată pe înțelegere, pace, nediscriminare, egalitate de gen și de prietenie între toate popoarele și grupurile sociale, etnice, naționale și religioase. De asemenea, această disciplină se concentrează pe următoarele dimensiuni:

- **nomologică:** cetățenii trebuie să cunoască și să înțeleagă legislația ce prevede drepturile și responsabilitățile lor, structurile guvernamentale care asigură respectarea acestora, principalele concepte juridice, morale, politice, faptele și evenimentele publice pe care să le interpreteze cât mai corect;
- **axiologică:** cetățenii trebuie să se implice în viața publică, să adopte atitudini față de diferitele evenimente, să-și asume responsabilități, să gândească critic și să ia decizii în bază de valori;
- **psihologică:** cetățenii să fie toleranți, cinstiți, generoși, atenți cu cei din jur, curajoși în exprimarea unui punct de vedere, asertivi, empatici.

³⁴ Ministerul Educației al Republicii Moldova (august 2015). ”Organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație Civică în anul de studii 2015-2016”, http://edu.gov.md/sites/default/files/ed_civica_recomandari_metodice_rom_2015-2016.pdf

³⁵ Ministerul Educației al Republicii Moldova (august 2015). ”Educație pentru Drepturile Omului. Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)”, http://www.edu.gov.md/sites/default/files/final_curriculum_optional_edo_04.02.2015.pdf

În același timp, disciplina EDO își propune dezvoltarea următoarelor competențe specifice:

1. competența de a acționa în conformitate cu Drepturile Omului în diverse contexte sociale;
2. competența de a respecta și promova drepturile copilului în școală și comunitate;
3. competența de a adopta decizii din perspectiva Drepturilor Omului diversității și dezvoltării durabile.

În ceea ce privește, disciplina școlară opțională *Educație pentru Dezvoltarea Comunității (EDC)*³⁶ se axează pe dezvoltarea următoarelor trei competențe specifice, ce sunt în același timp tangente cu educația pentru o cetățenie activă:

1. determinarea particularităților unei comunități prospere;
1. crearea în cadrul comunității a unor relații bazate pe dialog, atitudini deschise și comportament empatic;
2. soluționarea participativă și cooperantă a problemelor comunității;
3. promovarea în comunitate a valorilor naționale și general-umane, inclusiv a celor democratice.

Această disciplină, propune: dezvoltarea comunității prin identificarea și rezolvarea problemelor, relaționarea cetățean-comunitate, actorii comunitari, modalități de mobilizare a comunității, parteneriatul comunitar, participarea cetățenilor la luarea deciziilor, plan de acțiune civică în sprijinul comunității, ce înseamnă să scrii un proiect și ce este o cerere de finanțare.

Astfel, scopul educațional al educației pentru cetățenie activă este orientată valoric în vederea promovării, în întregul sistem de educație, principiile și valorile democrației, drepturilor omului și dezvoltării comunitare (cum ar fi, demnitatea umană, egalitatea, solidaritatea, non-discriminarea, pluralismul, spiritul legii), înglobând astfel, elemente caracteristice diverselor abordări ale educației.

Trebuie să menționăm faptul că scopul acestui studiu nu este de a evalua eficiența Curriculumului existent, iată de ce în cadrul acestui subcapitol au fost doar enumerate și descrise disciplinele din cadrul învățământului preuniversitar ce sunt tangente cu educația pentru o cetățenie activă. Desigur, este necesară conștientizarea eficienței și rezultatului predării acestor cursuri, ce depind în mare parte de factorul uman și anume de cadrele didactice, altfel spus de capacitatea lor de a oferi nu doar informație teoretică, dar și de a dezvolta abilități practice ale elevilor și de a motiva activismul și implicarea în diverse inițiative la nivel local și național.

³⁶ Goraș-Postică, V., Scifos, L. & Uzicov, N. (2015). "Curriculum opțional preuniversitar. Titlul disciplinei: Educație pentru Dezvoltarea Comunității". Ministerul Educației al Republicii Moldova, Centrul Educațional Pro Didactica, http://www.edu.gov.md/sites/default/files/co_ed_dezv_comunit.pdf

II.2. PERCEPȚIA EDUCAȚIEI PENTRU CETĂȚENIA ACTIVĂ

În cadrul prezentului studiu, una din metodele cantitative aplicate a fost colectarea răspunsurilor în baza unui chestionar distribuit online (*a se vedea Anexa 2*). Chiar dacă metoda de colectare a datelor reprezintă una din limitările studiului, ce poate fi supusă dezbaterilor, considerăm că rezultatele sunt de interes în contextul subiectului discutat și oferă informații importante. Numărul final de respondenți a fost de 170 persoane.

Astfel, în urma analizei datelor colectate, trebuie să menționăm următoarele:

- a. *Distribuirea după sex*: din totalul respondenților majoritatea au fost femei (63,5%), iar bărbați au fost 36,5%.
- b. *Distribuirea după tipul de reședință*: din numărul total al respondenților care au participat la sondaj, 57,5% au fost din mediul urban și 42,5% din mediul rural.
- c. *Distribuirea după vârstă*: persoanele care au răspuns la întrebări au fost grupate în șase categorii de vârstă, precum urmează: 10-15 ani (2,3% din respondenți), 16-21 ani (18,8%), 22-35 ani (44,1%), 36-45 ani (21,6%), 46-55 ani (9,4%) și 56-67 ani (3,8%).
- d. *Distribuire după ocupații*: majoritatea respondenților au fost persoane angajate sau voluntare în cadrul unui ONG (33,5%), fiind urmate de elevi/studenți (21,7%), angajați într-o companie privată (11,8%), angajați într-o instituție de învățământ (10,8%), angajați într-o instituție publică (9,9%), mass-media (7,9%), iar cei mai puțini au fost persoanele angajate în organele autorităților publice centrale și/sau locale (4,4%).
- e. *Distribuire după nivelul de studii*: cel mai mare număr de respondenți au studii superioare (45%) sau studii post-universitare (33,6%). Un procent mai mic de persoane au studii liceale sau medii generale (10,9%), au absolvit colegiu (6,2%) sau au studii gimnaziale/medii incomplete (3,8%).

La prima întrebare (*a se vedea Tabelul nr. 1*), respondenții au fost rugați să estimeze ”*Cât de des sau de rar v-ați implicat în următoarele tipuri de activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?*”, în dependență de următoarele activități: ședințe/dezbateri în cadrul Primăriei sau Consiliului Local/Raional/Municipal; ședințe/consultări publice în cadrul școlii; întruniri publice la nivel comunitar (adunarea satului, întâlniri cu consilierii locali etc.); participarea și/sau organizarea evenimentelor publice (hora satului, dezbateri publice etc.); munca în cadrul ONG-urilor, organizațiilor obștești și participarea la acțiuni de voluntariat (săditul copacilor, ecologizarea localității etc.).

Pentru primele patru opțiuni, majoritatea au spus că nu s-au implicat niciodată în ultimele 12 luni, excepție fiind activitățile precum munca în cadrul ONG-urilor, organizațiilor obștești, unde 68,7% din respondenți au spus că s-au implicat cel puțin o dată în ultimele 3 luni, iar 45,5% au menționat că au participat la acțiuni de voluntariat în ultimele 3 luni.

Este important de specificat că 57% din cei care au spus că s-au implicat cel puțin o dată în ultimele 3 luni în cadrul ONG-urilor, sunt din mediul urban, iar 40% au vârsta cuprinsă între 22-35 ani, fiind urmați de cei cu vârsta de 36-45 ani (25%). În schimb, cei implicați în acțiuni de voluntariat sunt aproape în egală măsură din mediul rural (52%) și urban (48%), cu vârstele cuprinse între 16 și 45 ani (16-21 ani – 23%, 22-35 ani – 28% și 36-45 ani – 23%).

În același timp, 35,4% au răspuns că au participat la ședințele/consultările publice în cadrul școlii în ultimele 3 luni. Aceste persoane, aproape în egală măsură, erau din mediul urban (55%) și rural (45%), iar grupul de vârstă majoritar fiind de 16-21 ani (34%) și 43% sunt persoanele de vârstă 22-45 ani. Ceea ce confirmă ipoteza că aceste persoane sunt în primul rând elevii din clasele liceale și părinții elevilor.

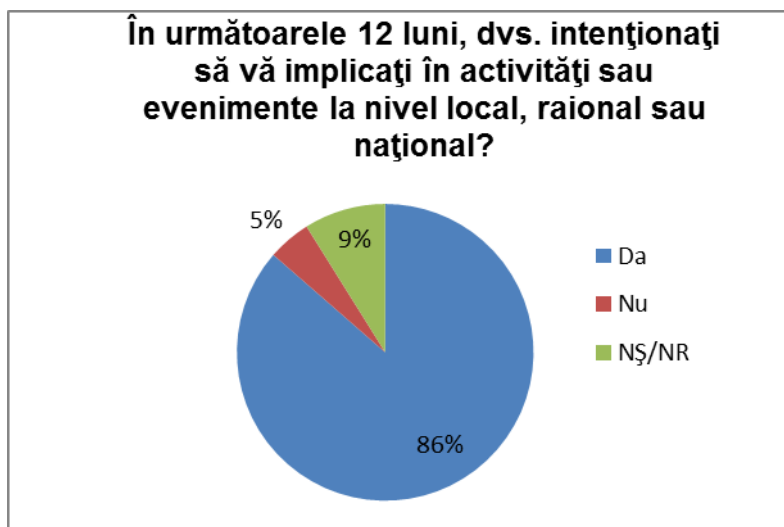
Majoritatea celor care au declarat că în ultimele 3 luni au participat la ședințe/dezbateri în cadrul Primăriei sau Consiliului Local/Raional/Municipal sunt din mediul urban (61%) și au vârsta cuprinsă între 35-45 ani (44%). Astfel, datele colectate vin să confirme afirmația menționată în acest studiu privind nivelul scăzut de implicare al tinerilor în procesul de luare a deciziilor. Activitatea în care se implică majoritatea dintre ei este cea din cadrul unui ONG sau acțiuni de voluntariat.

Tablelul nr. 1: Răspunsurile la întrebarea din chestionar ”Cât de des sau de rar v-ați implicat în următoarele tipuri de activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?”

	Cel puțin o dată în ultimele 3 luni	Cel puțin o dată în ultimele 6 luni	Cel puțin o dată în ultimele 12 luni	Niciodată în ultimele 12 luni
Întruniri publice la nivel comunitar (adunarea satului, întâlniri cu consilierii locali etc.)	18,3%	15,9%	14,0%	44,5%
Ședințe/dezbateri în cadrul Primăriei sau Consiliului Local/Raional/Municipal	24,7%	12,7%	10,8%	44,0%
Participarea și/sau organizarea evenimentelor publice (hora satului, dezbateri publice etc.)	29,2%	21,4%	17,3%	29,8%
Ședințe/consultări publice în cadrul școlii	35,4%	9,1%	11,0%	36,6%
Participarea la acțiuni de voluntariat (săditul copacilor, ecologizarea localității etc.)	45,5%	18,8%	11,5%	21,8%
Munca în cadrul ONG-urilor, organizațiilor obștești	68,7%	8,6%	6,7%	11,7%

Declarativ, majoritatea (86,4%) dintre respondenți intenționează să se implice în următoarele 12 luni în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național. Aceste rezultate confirmă și alte sondaje menționate în acest studiu, care arată că deși nivelul de înțelegere și intenție de implicare în activități comunitare și publice este înalt (*a se vedea Diagrama nr. 2*), în practică se implică un procent mult mai mic.

Diagrama nr. 2: Răspunsurile la întrebarea din chestionar ”În următoarele 12 luni, dvs. intenționați să vă implicați în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?”

De altfel, respondenții au menționat și principalele motive pentru care nu s-au implicat până acum sau nu doresc să se implice în activități la nivel local, raional sau național (*a se vedea Tabelul nr. 2*). Astfel, printre motivele principale au fost: lipsa informării cetățenilor despre evenimentele publice, programul de lucru solicitant, informație insuficientă privind dreptul de a participa, mentalitatea oamenilor din comunitate, precum și lipsa evenimentelor publice. Pe lângă motivele propuse, respondenții au menționat și alte motive de ce nu participă la diferite evenimente publice, cum ar fi spre exemplu: subiectul întâlnirii nu este interesant: în cadrul ședințelor/dezbaterilor nu sunt abordate subiecte critice pentru comunitate, iar agenda este creată de autoritățile publice, nu reflectă astfel interesele locuitorilor; la stabilirea ședințelor publice nu este elaborat un mecanism de prioritizare a subiectelor incluse în agendă; părerea cetățenilor este deseori neglijată, iar deciziile sunt luate prin mecanisme netransparente, ceea ce demotivează participarea și depunerea unui efort din partea cetățenilor; în comunitate nu sunt organizate evenimente, iar persoana respondentă nu are timpul necesar pentru a iniția acțiuni în localitate.

Astfel vedem că persoanele nu se implică în primul rând din cauza lipsei informației privind oportunitățile de implicare și participare, dar și din lipsa timpului. Putem presupune că lipsa timpului este și o lipsă a motivației de a se implica în viața comunitară, persoanele având alte priorități. Majoritatea celor care au afirmat că nu se implică din cauza programului de lucru solicitant sunt tineri cu vârsta cuprinsă între 22 și 35 ani, adică tinerii specialiști cu studii neîncheiate, în primii ani de dezvoltare profesională. În același timp, anume această categorie de vârstă reprezintă grupul de persoane care deja au un anumit nivel de cunoștințe, abilități și o atitudine deja formată, dar care nu trec la etapa următoare și anume, cea de acțiune și implicare.

Tabelul nr. 2: Răspunsurile la întrebarea din chestionar ”Care sunt motivele pentru care nu v-ați implicat până acum sau nu doriți să vă implicați în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?”

Care sunt motivele pentru care nu v-ați implicat până acum sau nu doriți să vă implicați în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?	
Lipsa informării cetățenilor despre evenimentele publice	66,7%
Programul de lucru solicitant	64,5%
Informație insuficientă privind dreptul de a participa	49,3%
Mentalitatea, gândirea oamenilor din comunitate	43,1%
Lipsa evenimentelor publice (ședințe/ ezbateri etc. organizate de Primăria, ONG-uri etc.)	43,0%
Treburile casnice	32,8%
Lipsa resurselor financiare	28,5%
Neîncrederea în cunoștințele și forțele proprii	22,7%

La finalul chestionarului, respondenții au fost rugați să clasifice care sunt cele mai importante caracteristici pentru a considera pe cineva ca fiind cetățean activ (*a se vedea Tabelul nr. 3*), ceea ce a adus în atenție percepția noțiunii de ”cetățenie activă” de către respondenți. Astfel, majoritatea (87%) au calificat participarea la alegeri ca principala caracteristică a unui cetățean activ, fiind urmată de grija față de mediul înconjurător (84%), respectarea legilor și informarea despre schimbările legislative (78,4%), organizarea/participarea la evenimente publice, colectare de fonduri, etc. (71,1%) și contribuirea la securitatea comunității (65,4%). Cele mai puțin importante, după părerea respondenților, sunt apartenența la un partid politic, îndeplinirea serviciului militar și donațiile de bani pentru cauze sociale, politice, etc.

Tabelul nr. 3: Răspunsurile la întrebarea din chestionar ”Care sunt cele mai importante caracteristici pentru a considera pe cineva ca fiind cetățean activ?”

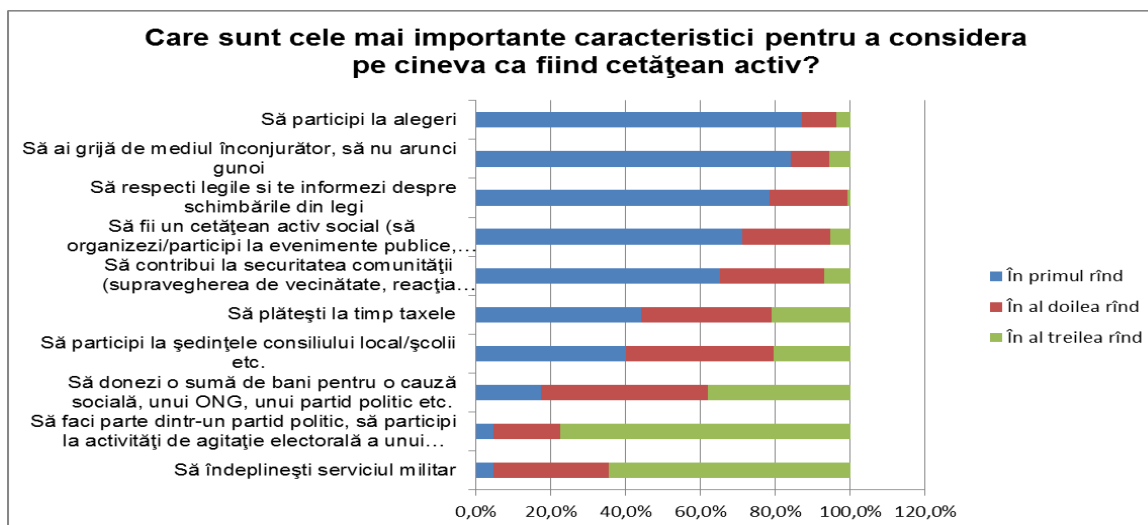
Care sunt cele mai importante caracteristici pentru a considera pe cineva ca fiind cetățean activ?			
	în primul rând	în al doilea rând	în al treilea rând
să îndeplinești serviciul militar	4,7%	30,9%	64,4%
să faci parte dintr-un partid politic, să participi la activități de agitație electorală a unui partid/candidat etc.	4,8%	17,7%	77,6%
să donezi o sumă de bani pentru o cauză socială, unui ONG, unui partid politic etc.	17,3%	44,7%	38,0%
să participi la ședințele consiliului local/școlii, etc.	40,1%	39,5%	20,4%
să plătești la timp taxele	44,3%	34,8%	20,9%

să contribuie la securitatea comunității (supravegherea de vecinătate, reacția promptă la încălcarea legii, a drepturilor persoanelor etc.)	65,4%	27,6%	7,1%
să fii un cetățean activ social (să organizezi/participi la evenimente publice, campanii de informare, colectare fonduri etc.)	71,1%	23,5%	5,4%
să respecti legile si te informezi despre schimbările din legi	78,4%	21,0%	0,6%
să ai grijă de mediul înconjurător, să nu arunci gunoi	84,0%	10,4%	5,5%
să participi la alegeri	87,0%	9,3%	3,7%

Astfel, putem observa că majoritatea percep cetățenia activă în primul rând prin participarea la alegeri și respectarea legilor, adică prin prisma dimensiunii politico-legală. De asemenea, respondenții asociază cetățenia activă și cu dimensiunea de responsabilizare socială, adică de implicare socială la nivelul comunității și de protejare a comunității din care fac parte. De altfel, acesta este un indicator important, deoarece persoanele se identifică drept cetățeni activi nu doar la nivel ”individual” prin ceea ce ar putea face ca individ sau ce beneficii personale i-ar putea aduce o acțiune sau alta, ci și la nivel de grup, , respectiv cu ce ar putea contribui împreună cu alți membri la bunăstarea altor cetățeni și a localității din care fac parte.

În același timp, caracteristicile ce au determinat apariția celor mai multe întrebări sau dubii din partea respondenților sunt: participarea la ședințele consiliului local/școlii și plata la timp a taxelor. Nu putem afirma că există un răspuns categoric privind aceste caracteristici, respondenții și-au divizat preferința pentru ele aproape în egală măsură ca fiind caracteristica cea mai importantă, mai puțin importantă sau neimportantă (*a se vedea Graficul nr. 3*). Astfel, majoritatea respondenților nu asociază participarea în procesul de luare a deciziilor ca fiind o caracteristică importantă a unui cetățean activ, iar plata taxelor nu este percepută ca o responsabilitate a cetățenilor și cu ajutorul căreia cetățenii pot beneficia de servicii și beneficii.

Graficul nr. 3: Răspunsurile la întrebarea din chestionar ”Care sunt cele mai importante caracteristici pentru a considera pe cineva ca fiind cetățean activ?”

Trebuie să menționăm faptul că, pe lângă metoda cantitativă de colectare a datelor, în cadrul acestui studiu a fost utilizată și metoda calitativă și anume: interviurile individuale aprofundate (15 interviuri individuale aprofundate cu reprezentanți ai instituțiilor publice, cadre didactice, instituții finanțatoare, organizații non-guvernamentale, *a se vedea Anexa nr. 1*), Una dintre întrebările adresate a fost prezentarea unei definiții pentru educația pentru cetățenie activă, precum și prezentarea diferenței între aceasta și educația civică. Răspunsurile colectate, în primul rând, oferă informații privind percepția acestei noțiuni de către diferiți actori, care variază între ideea de patriotism, drepturile omului, educație civică și implicare comunitară. În al doilea rând, aceste răspunsuri ne ajută să definim educația pentru cetățenie activă în spațiul Republicii Moldova și să evidențiem elementele sale de bază, pentru ca ulterior această noțiune să fie promovată și aplicată prin diverse instrumente.

Astfel, mai jos sunt prezentate definițiile respondenților:

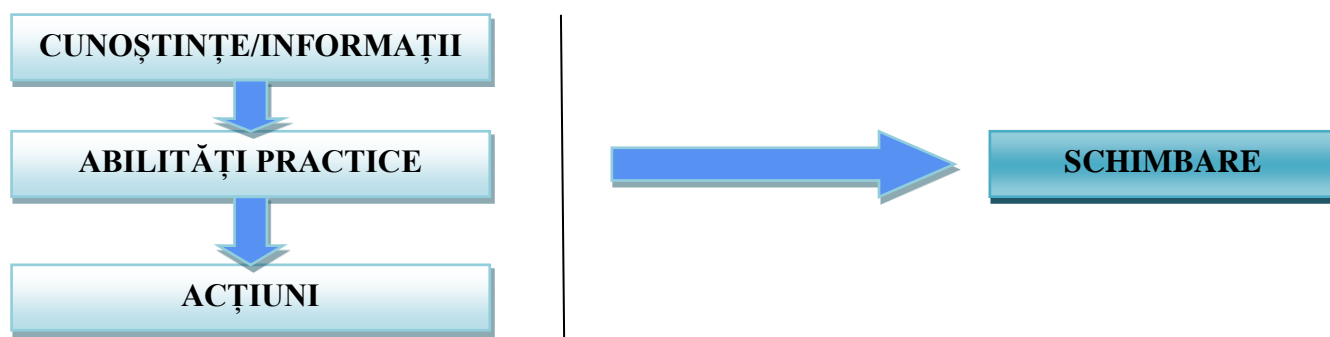
- ✓ [IIA_2_APC] Cetățenie activă presupune să îți iubești și promovezi patria, localitatea, regiunea din care faci parte, inclusiv să te identifici cu toate elementele și simbolurile care i se atribuie.
- ✓ [IIA_4_ID] Educația pentru cetățenie activă nu este altceva decât redefinirea conceptului de educație pentru drepturile omului, or elementele acestui concept nu sunt altceva decât abilitarea cetățenilor de a-și cunoaște drepturile: de a participa în procesul decizional, de a beneficia de accesul la informație, de a-și exprima liber opinia, privind libertatea de asociere și la întruniri, etc. Cu alte cuvinte, tot spectrul de drepturi pe care le are o persoană și cunoașterea modului în care le poate revendica în cazul în care acestea au fost încălcate.
- ✓ [IIA_4_ID] La baza educației cetățeniei active este educația civică, sunt derivate ale aceluiași concept, al educației pentru drepturile omului. Sunt două elemente: de a cunoaște drepturile și de a acționa, de a se implica pentru apărarea drepturilor și a promova un nivel de viață mai înalt.
- ✓ [IIA_5_ID] Acțiunile de educație pentru cetățenie activă au scopul să completeze neajunsurile, lacunele din educația pe care persoanele o primesc la școală. Scopul educației cetățenești este să pregătească cetățeni conștienți de ce se întâmplă în jurul lor. Suntem obișnuiți că orice aparate pe care le avem și utilizăm au instrucțiuni pe care le citim înainte de utilizare, dar statul în care trăim și activăm vine fără instrucțiuni și deseori cetățenii nu se interesează de aceste "instrucțiuni" pentru a afla cum funcționează statul, ce instituții are, cine și cum le administrează etc.
- ✓ [IIA_11_ONG] Educația pentru cetățenie activă este o calitate a cetățeanului, care este omul ce aparține unui stat și care cunoaște legile, cunoaște drepturile, în același timp are și obligații. Înțeleg atributul cetățeanului de a fi un decident, de a fi un agent care are propriile opinii, puncte de vedere, care are o gândire critică față de deciziile instituțiilor de stat, care poate să soluționeze probleme la nivelul capacităților sale, fie local, regional sau național.
- ✓ [IIA_11_ONG] Dacă norma cetățenească este mai mult rațională și se intersectează cu legea, atunci norma civică este mai mult morală, pe care oamenii ar trebui să o aplice în raport cu semenii.

- ✓ [IIA_12_ONG] Educația pentru cetățenie activă este educația care le oferă tinerilor cunoștințe despre cum să fii un cetățean activ, responsabil, cu toate componentele ce țin de cunoștințe în domeniul drepturilor, democrației, pluralism de opinii, participare, educație mediatică, participare la nivel local, comunitar, voluntariat etc.
- ✓ [IIA_12_ONG] Educația pentru cetățenie activă ar trebui să fie axată mai multe pe abilități practice. Educația civică este ceva mult mai amplu, ce ține de cunoștințe la general, dezvoltarea arealului informațional, iar cetățenia activă include și elemente de participare.
- ✓ [IIA_13_ONG] Educația pentru cetățenie activă este capacitatea cetățenilor de a interveni și implementa anumite acțiuni la nivel local și național.
- ✓ [IIA_14_ONG] Educația pentru cetățenie activă este atunci când înveți pe tineri să realizeze anumite activități de advocacy sau diferite metode de implicare pentru a face schimbări la nivel local. Educația pentru cetățenie este mai mult decât educație civică. Este responsabilitatea fiecărui cetățean privind ceea ce face în fiecare zi.
- ✓ [IIA_15_ONG] Educația pentru cetățenie activă ar fi sinonim cu educația civică și are ca elemente: patriotismul, implicarea în comunitate, promovarea pozitivă a țării și dorința de a face țara mai bună/prosperă.

În răspunsurile oferite urmărim câteva cuvinte cheie, care ajută la obținerea unei imagini despre educația pentru cetățenie activă și rolului său: *cetățeni conștienți și informați, cunoașterea și apărarea drepturilor omului, responsabilitate, implicare și acționare spre a rezolva problemele la nivel local și/sau național, abilități practice, de a face schimbare, toate având ca scop asigurarea bunăstării personale și a comunității/țării.*

În acest mod, este important de atras atenția asupra faptului că majoritatea interviuaților specifică trei componente ale educației pentru cetățenie activă și anume cunoștințe/informație, abilități practice și acțiunea (a se vedea Graficul nr. 4):

Graficul nr. 4 : Componentele educației pentru cetățenie activă în baza interviurilor realizate

Aceste trei componente duc la posibilitatea de a efectua o schimbare. Iată de ce, atunci când va fi dezvoltat conceptul de educație pentru cetățenie activă este important de ținut cont de aceste elemente pentru a avea rezultatul așteptat. În același timp, aceste elemente se dezvoltă succesiv, având informație pot fi dezvoltate abilități practice, iar având informație și abilități se poate trece la următoarea etapă, cea de a acționa/de a interveni/de a se implica. Respectiv, după ce sunt parcurse toate aceste etape este există o mare probabilitate de producere a unei schimbări. Mai mult decât atât, această schemă va fi funcțională doar dacă la bază va exista două componente cheie: dezvoltarea gândirii critice și dezvoltarea atitudinii.

II.3. INSTRUMENTE ȘI PRACTICI UTILIZATE DE CĂTRE ACTORII GUVERNAMENTALI ȘI NONGUVERNAMENTALI

Educația pentru cetățenie activă presupune un efort consolidat din partea tuturor actorilor implicați în promovarea statului de drept bazat pe principii și valori democratice, ancorate în acțiuni concrete cu o viziune clară și sinergie. Abordarea transversală a educației pentru cetățenie activă în politicile educaționale, de tineret și de abilitare socio-economică este un model care încă nu s-a înrădăcinat în strategiile și planurile instituțiilor de resort, dar și mai puțin în viziunea întregii societăți. Pasarea responsabilității în vederea promovării și dezvoltării de programe / acțiuni de educație pentru cetățenie activă către autoritățile de stat, atât din partea societății, cât și mass – media, sectorul asociativ este tendința general observată pe parcursul studiului datelor statistice și opiniilor respondenților.

De altfel, așa cum menționam mai sus, pe de o parte, noțiunea de educație pentru cetățenie activă este una relativ nouă, iar pe de altă parte este larg utilizată, însă mai puțin încadrată concret în politici și programe, rolul actorilor responsabili de acest aspect nefiind bine definit. În același timp, dimensiunile educației pentru cetățenie activă (legală și politică, responsabilizare socială, economică și culturală) sunt reperate în baza cărora pot fi stabilite actorii ca trebuie să fie implicați în procesul de dezvoltarea a unei culturi civice, ținându-se cont de domeniul de competență al acestora și de aria de acțiune.

Astfel, la nivelul APC, conform analizei opiniei intervievaților în cadrul prezentului studiu toate ministerele au fost menționate drept responsabile tangențial de promovarea educației pentru cetățenie activă, fiecare pe domeniul său de competență: Ministerul Educației, Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familie, Ministerul Culturii, Ministerul Economiei, instituții precum CEC, ANOFM, și alte ministere și instituții relevante.

II.3.1. Ministerul Educației

Atunci când se abordează problematica unui tip sau altul de educație, în prim-plan apare **Ministerul Educației**, ca instituție ce dirijează sistemul educațional public prin politici, strategii și alte documente de viziune. Acest lucru a fost confirmat și de persoanele intervievate în cadrul studiului, care în proporție de 60% au menționat Ministerul Educației drept actor principal, împreună cu Ministerul Tineretului și Sportului, în dezvoltarea politicilor intersectoriale în vederea dezvoltării conceptului de educație pentru cetățenie activă și promovarea acestuia prin intermediul acțiunilor sale, de fiecare instituție în parte.

În acest sens, politicile ME, și anume Codul Educației³⁷, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”³⁸ și alte acte de politici sectoriale și intersectoriale³⁹, abordează unele dimensiuni ale conceptului de educației pentru cetățenie activă prin sporirea participării tinerilor în cadrul comunității școlare. Spre exemplu, direcția strategică 7: Asigurarea coeziunii sociale pentru oferirea unei educații de calitate (din Strategia „Educația 2020”) include câteva obiective specifice cu privire la acest

³⁷ Codul Educației R. Moldova, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>

³⁸ Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355494>

³⁹ <http://edu.gov.md/ro/content/politici-0>

subiect: *Obiectivul specific 7.1. Responsabilizarea societății pentru necesitatea asigurării unei educații de calitate și Obiectivul specific 7.2. Sporirea participării elevilor la procesul de luare a deciziilor, inclusiv la elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor educaționale.*

De asemenea, Codul Educației, prevede prin *Articolul 11⁴⁰, Finalitățile educaționale*, un spectru larg de competențe pe care le acumulează tinerii odată cu finalizarea treptei liceale, printre care și competențe sociale și civice; competențe antreprenoriale și spirit de inițiativă; competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale. Iată de ce, ținând cont de practica țărilor europene, putem spune că educația pentru cetățenie activă este un scop educațional, direcționând sistemul de învățământ către un set de valori comune, cum ar fi: diversitatea, pluralismul, drepturile omului, justiția socială, bunăstarea și solidaritatea.

În vederea susținerii obiectivelor și priorităților strategice setate, Ministerul Educației, în parteneriat cu organizațiile societății civile și mediul donator, dezvoltă proiecte ce contribuie la responsabilizarea socială a comunităților școlare, creșterea gradului de participare al tinerilor încadrați în sistem și îmbunătățirea managementului școlar, cât și pregătirea cadrelor didactice, în special celor ce predau educația civică.

Boxa 1. Proiectul ”Promovarea Educației pentru Drepturile Omului și a Cetățeniei Democratice în Țările Parteneriatului Estic”

Proiectul ”Promovarea Educației pentru Drepturile Omului și a Cetățeniei Democratice în Țările Parteneriatului Estic” (Ministerul Educației în parteneriat cu reprezentanța Consiliului Europei în Republica Moldova), inițiativă din 2015 ce are drept scop susținerea integrării și dezvoltării educației pentru drepturile omului și a cetățeniei democratice în cadrul sistemelor educaționale și a curriculei școlare ale statelor participante conform prevederilor din Carta privind educația pentru cetățenie democratică și educația drepturilor omului aprobată de Consiliul Europei. Proiectul dat susține educația pentru cetățenie, care pe plan european este considerată o prioritate a reformelor educaționale. Aceasta este văzută ca instrument al coeziunii sociale, bazată pe drepturile și responsabilitățile cetățenilor. De asemenea, reprezintă o dimensiune majoră a politicilor educaționale în toate țările europene, or elevii trebuie să înțeleagă și să învețe cum să-și exercite drepturile și să devină cetățeni activi.

În același spectru de practici pozitive de promovare a participării tinerilor în procesul decizional pe subiectul politicilor educaționale este și funcționalitatea celor două Consilii ale Elevilor, din Învățământul Preuniversitar și respectiv din Învățământul Secundar Profesional și Mediu de Specialitate. Astfel, conform Regulamentul de constituire și funcționare al Consiliului Național al Elevilor (CNE), de pe lângă Ministerul Educației⁴¹, drept structură reprezentativă și consultativă a elevilor, care asigură dreptul copiilor și tinerilor la opinie și libera exprimare, CNE are scopul de

⁴⁰ Art. 11, Capitolul III. Condițiile de acces, limba de predare și finalitățile educaționale, Codul Educației, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>

⁴¹ Regulamentul de constituire și funcționare al Consiliului Național al Elevilor (CNE), disponibil http://edu.gov.md/sites/default/files/regulament_cne_2014_1.pdf

a face auzită vocea elevilor privind respectarea drepturilor copilului în sistemul educațional (*inclusiv și dreptul la participare*).

De asemenea, prin intermediul atelierelor de lucru pentru membrii CNE (pentru ambele nivele ale învățământului), cu participarea ONG-urilor (în special parteneriatul cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copiilor⁴²), ME contribuie la dezvoltarea capacităților membrilor CNE de implicare constructivă în procesul de dezbatere a proiectelor legislative din domeniul educației.

Astfel, aceste inițiative se numără printre practicile de promovare a educației pentru cetățenie activă, concept ce pe plan european este abordat ca prioritate a reformelor educaționale, dar și a altor domenii conexe (tineret, social, economie, etc.). Iar, preluarea acestui model de autorități de resort, în special ME, va permite perceperea educației pentru cetățenie activă, la scară largă, drept un instrument al coeziunii sociale, bazată pe drepturile și responsabilitățile cetățenilor.

Dintr-un alt punct de vedere, percepția generală asupra rolului Ministerului Educației în promovarea educației pentru cetățenie activă, demonstrează faptul că aceste eforturi sunt insuficiente și nu prezintă o viziune clară a decidentului la acest subiect. În acest sens, mai mult de 70% din persoanele intervievate au susținut necesitatea revizuirii curriculumului pentru disciplina Educației Civice (cu excepția faptului că un mare suport prezintă Ghidul de implementare a curriculumului modernizat la disciplina Educație Civică pentru treapta liceală⁴³). Mai mult decât atât, s-a menționat faptul că există necesitatea unei abordări mult mai practice, bazate pe informații actuale și utile tinerilor, înțelegerea unor procese democratice prin practicarea acestora, interacțiunea cu reprezentanții autorităților electivă (atât la nivel local, cât și la nivel central), fiind considerate drept măsuri absolut necesare pentru îmbunătățirea curriculumului existent.

Boxa 2. IIA_1_ONG

Eficiența curriculei de educație civică este discutabilă, desigur îi mai bine decât de loc, dar nu și eficientă. Majoritatea absolvenților nu au cunoștințe de bază despre procesele politice și cum ele au loc, curricula nu cultivă în elevi cultura de participare și importanța a lui în acest proces. Dacă persoana nu-și simte valoare și rezultatul participării, ea/el nu va participa, și aste de fapt rezultate a unor abordări ineficiente. De multe ori profesorul nu este pregătit adecvat și nu dispune de instrumente și metode pentru a cultiva aceste lucruri.

II.3.2. Ministerul Tineretului și Sportului

Ministerul Tineretului și Sportului a fost pe larg menționat drept instituție a APC în a cărei competențe și domenii de intervenție se regăsește educația pentru cetățenie activă, în special pentru tineri.

În acest sens, în Republica Moldova, principalul organ instituțional responsabil pentru elaborarea și implementarea politicii și programelor de stat în domeniul tineretului este Ministerul Tineretului și Sportului (HG 766 din 26.11.2009)⁴⁴.

⁴² Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copiilor, <http://www.childrights.md/index.php/en/>

⁴³ Ghidul de implementare a curriculumului modernizat la disciplina Educație Civică pentru treapta liceală, disponibil http://edu.gov.md/sites/default/files/ghid_educatie_civica.pdf

⁴⁴ HG 766 din 26.11.2009, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=332891>

În acest scop, au fost elaborate și adoptate un șir de acte normative în domeniul tineretului, și anume:

- Hotărârea Guvernului nr.733 din 29.09.2011 ”Cu privire la crearea Comisiei guvernamentale pentru politicile de tineret”⁴⁵;
- Hotărârea Guvernului nr.1213 din 27.12.2010 ”Privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret”, care prevede 2 anexe: anexa nr.1 Regulamentul cu privire la modul de finanțare a activităților pentru tineret și anexa nr.2 Normativele de cheltuieli privind organizarea și desfășurarea activităților, programelor și proiectelor pentru tineret⁴⁶;
- Metodologia cadru de organizare și desfășurare a concursului pentru finanțarea programelor și/sau proiectelor pentru tineret, aprobată prin ordinul Ministrului Tineretului și Sportului nr.656 din 17.10.2011⁴⁷.

De asemenea, în scopul realizării Legii cu privire la tineret și promovării politicilor de tineret⁴⁸, a fost elaborat documentul de bază ce reglementează sectorul de tineret și reprezintă punctul de suport al MTS în parcursul său de activități - Strategia Națională de Dezvoltare a Sectorului de Tineret 2020⁴⁹. Aceasta trasează direcțiile prioritare de dezvoltare ale sectorului de tineret pentru următorii ani și definește un plan specific de acțiuni, ce cuprinde: implicarea directă a tinerilor, lucrătorilor și organizațiilor de tineret și a altor actori (din domenii apropiate sectorului de tineret), în viața politică, economică, socială și culturală a țării. Astfel, în scopul atingerii viziunii strategice propuse, au fost identificate patru direcții prioritare de intervenție: participarea tinerilor; serviciile pentru sectorul de tineret; oportunități economice pentru tineri și consolidarea sectorului de tineret.

Toate aceste priorități sunt susținute ulterior de sub-priorități cu obiective specifice și rezultate așteptate. În acest sens, spre exemplu în cadrul *Priorității 1, Creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procesul de consolidare a democrației participative*, sunt punctate aspecte cheie ale educației pentru cetățenie activă și anume: perfecționarea cadrului legal până la finele anului 2017, în vederea asigurării participării tinerilor, inclusiv a celor cu oportunități reduse, în toate procesele decizionale; creșterea nivelului de activism civic al tinerilor din Republica Moldova, inclusiv în rândul tinerilor cu oportunități reduse; diversificarea metodelor de acces la informație al tinerilor, inclusiv asigurarea securității în mediul on-line al acestora; consolidarea Consiliilor Locale de Tineret, sporind cu 30% numărul tinerilor implicați, având o reprezentare teritorială de cel puțin 80% până în anul 2020⁵⁰.

A. Programul de Granturi

Toate aceste obiective specifice se materializează și în acțiuni/programe ale Ministerului Tineretului și Sportului, dar și ale ONG-urilor susținute de Minister prin intermediul *Programului de Granturi*. Acest Program este, pe de o parte, un instrument de cooperare cu societate civilă, iar pe de altă parte este dedicat susținerii și dezvoltării sectorului neguvernamental de tineret din Republica Moldova prin care se va oferi, în bază de concurs, suport logistic și financiar pentru realizarea inițiativelor, programelor și proiectelor de

⁴⁵ <http://lex.justice.md/md/340447/>

⁴⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=354470&lang=1>

⁴⁷ *Ibidem*

⁴⁸ <http://lex.justice.md/md/311644/>

⁴⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356215>

⁵⁰ *Ibidem*

tineret. Acest program este popular între organizațiile de tineret și nu doar, fapt demonstrat și de dinamica pozitivă a numărului de proiecte oferite: în anul 2012 au fost finanțate 34 de proiecte, în anul 2013 au fost susținute 18 proiecte, în 2014 – 21 proiecte, în anul 2015 – 24 proiecte, iar în anul 2016 - 22 de proiecte. Astfel, acest program oferă suport organizațiilor de tineret naționale, locale, rețelelor de tineret, Consiliile Locale de Tineret, cât și altor structuri de tineret.

B. Consiliile Locale de Tineret

O altă inițiativă dezvoltată sub egida MTS sunt și **Consiliile** crearea și dezvoltarea **Consiliilor Locale de Tineret**⁵¹. Totuși, situația este diferită de la caz la caz și nu neapărat urmează viziunea MTS. Dacă la nivel central se întreprind măsuri pentru promovarea politicilor ce stimulează tinerii să participe în procesul de luare a deciziilor, la nivel local, aceste acțiuni urmează a fi replicate și la nivel de fiecare localitate, dar în dependență de profesionalismul și competența persoanei care coordonează la nivel local componenta de participare sau de creare a Consiliilor Locale. Astfel, dimensiunea de participare se pierde, este interpretată diferit și adaptată la “necesitățile” mai mult a adulților, decât a tinerilor.

Boxa 3. IIA_5_APC

Coordonatorii Consiliilor Locale ale Tinerilor, sunt cazuri când, de exemplu, ei nu lasă tinerilor libertatea de a decide, plus de exemplu, dacă au anumite activități, acest coordonator sau specialist de tineret, le dă liniile directoare, nu lasă tinerii ca ei să decidă singuri sau să administreze ei singuri activitățile. Sau dacă promovează anumite lucruri la nivel local, probabil le face cu o anumită doză de subiectivism.

C. Voluntariatul

O altă formă de acțiune prin care se manifestă educația pentru cetățenie activă este și **voluntariatul**. Odată cu adoptarea Legii voluntariatului⁵², în 2010, s-a trecut la un nivel mai înalt de conștientizare a importanței participării și implicării directe a tinerilor în rezolvarea problemelor comunității în care locuiesc, dar și a societății per ansamblu. Conform datelor statistice, tinerii cu vârsta cuprinsă între 15 – 24 ani dedică în mediu 2,4 ore zilnic pentru muncă voluntară și instruire, în timp ce cota maximă o ating tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-34 ani cu 2,9 ore pe zi.⁵³ Aceste date demonstrează că activitatea de voluntariat este populară în rândul tinerilor, și contribuie în esență la formarea unei culturi civice a participării. Însă, după circa 6 ani de la aprobarea acestei legi, nu sunt încă puse în funcțiune toate acele pârghii practice care ar facilita și oferi maximă satisfacție tinerilor implicați în activități de voluntariat. Cadrul normativ în domeniul voluntariatului este destul de dezvoltat, evident este necesar de o mai mare implicare a tuturor actorilor interesați pentru promovarea activităților și inițiativelor de voluntariat în special la nivel local.

⁵¹ În ultimii 2 ani MTS dezvoltă și susține activitatea Consiliilor raionale/municipale de tineret <http://mts.gov.md/content/programul-de-asistenta-pentru-consolidarea-si-dezvoltarea-consiliilor-raionalemunicip-ale>

⁵² Legea Voluntariatului, Nr. 121 din 18.06.2010, disponibil <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336054&lang=1>

⁵³ Biroul Național de Statistică, http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Infografice/Timp_voluntariat.pdf

D. Instituțiile de co-management

Instituțiile de co-management au menirea de a asigura participarea activă a tinerilor la viața locală și regională, în special, în procesul de luare a deciziilor ce îi vizează. Astăzi însă, prezența la nivel local a structurilor de co-management nu denotă nemijlocit implicarea maximă a tinerilor, iar activitatea Comisiei Guvernamentale pentru Politici de Tineret este la etapa incipientă⁵⁴.

Boxa 4. IIA_1_ONG

La nivel central există Comisia Guvernamentală pe politici de tineret, care este formată din reprezentanți ai societății civile și ai Guvernului pe principiul de paritate și este prezidată de Prim-ministru, în cadrul căreia se discută probele intersectoriale. Este o structură de co-management și exact după acest model, conform principiului parității, se recomandă la nivel local să se instituie astfel de instituții. Până la moment doar câteva raioane au dezvoltat acest model, dar conform SNDST pînă în 2020 ar trebuie să fie în toate raioanele.

Pe agendă ar trebui incluse subiecte legate de exemplu de banii alocați pentru activități de tineret sau subiecte actuale tinerilor, în rezolvarea cărora sunt implicați mai mulți actori. Spre exemplu în Ialoveni și Ungheni există astfel de structuri. În cadrul unui proiect pilot la acest subiect s-a lucrat cu 15 localități, s-a aprobat Regulamentul de funcționare, dar din păcate aceste instituții nu prea sunt funcționale. Problema este că dacă nu s-a aprobat Regulamentul atunci este responsabilitatea APL, dar dacă Regulament deja există, înseamnă că tinerii sunt cei pasivi, nu se folosesc de dreptul lor, la fel înseamnă că și ONG-urile locale sunt pasive. APL nu depun eforturi pentru a promova aceste instrumente, mai mult tendința de promovare vine din partea MTS. La nivel local nu există cultura de a promova instrumente transparente.

E. Capitala Națională a Tineretului

Capitala Națională a Tineretului reprezintă un program guvernamental și o prioritate în planul de activitate MTS. Această inițiativă și practică bună fost promovată începând cu anul 2011 și presupune selectarea unei localități din Moldova, în cadrul căreia, pe parcursul unui an, sunt concentrate activitățile de dezvoltare a oportunităților pentru tineri ale APC, APL, ONG-urilor locale, regionale și naționale, organizațiilor internaționale, precum și ale altor actori interesați. Până acum, următoarele orașe au deținut titlul de Capitală a Tineretului: Ungheni (2011), Cahul (2012), Ialoveni (2013), Soroca (2014), Sîngerei (2015) și Ialoveni (2016).

Din punct de vedere a educației pentru cetățenie activă, toate aceste acțiuni și programe reflectă dimensiunile conceptului și sunt importante pentru asigurarea unei culturi a participării și implicării active

⁵⁴ HG nr. 733 din 29.09.2011 cu privire la crearea Comisiei Guvernamentale pentru politici de tineret <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340447>

în rândurile tinerilor. Însă, prezența unei viziuni strategice privind participarea tinerilor la toate nivelele și dezvoltarea unei culturi civice doar din proiecția MTS, împiedică înrădăcinarea acestor valori la nivelul grupului țintă. Lipsa unei sinergii eficiente, și nu doar de bifă și curtoazie, între ME și MTS pe acest segment, este foarte evidentă. Eforturile acestor două instituții trebuie canalizate și fortificate pentru dezvoltarea unei politici publice transversale pentru educație pentru cetățenie activă, care să se regăsească pe toate dimensiunile de activitate (social, economic, cultural, politic, etc.).

II.3.3. Autoritățile Administrației Publice Locale de nivelul II

La nivelul **Autorităților Administrației Publice Locale de nivelul II**, Consiliile Raionale prin intermediul Direcțiilor Cultură, Tineret și Sport și tangențial prin intermediul Direcțiilor Învățământ, execută bugetul alocat activităților de tineret, implementând, pe alocuri și activități de educație pentru cetățenie activă a tinerilor. Problema cea mai mare la nivelul APL de nivelul II constă de asemenea în lipsa înțelegerii corecte și uniforme privind activitățile de tineret, lipsa viziunii strategice de susținere a tinerilor care sunt o resursă a prezentului și trebuie utilizată acum și nu neapărat a viitorului.

Atât la nivelul APC, cât și la nivelul APL nu există prevederi exhaustive în planurile de activitate, strategiile sau programele privind acțiuni concrete de educație pentru cetățenie activă. Aspecte cu privire la aceasta sunt încadrate în diverse activități tangențiale domeniului, ce implicit contribuie la practicarea educației pentru cetățenie activă prin stimularea participării tinerilor, îmbunătățirea cadrului de dezvoltare a structurilor de tineret locale și susținerea inițiativelor acestora, etc.

După numărul de activități planificate (anul 2015), locurile de frunte sunt deținute de raioanele Strășeni, Drochia, Bălți, Ialoveni, Ungheni și Sângerei.⁵⁵ În anul 2015, or. Sângerei a fost desemnat Capitala Națională a Tineretului, observându-se astfel un număr impunător de activități în comparație cu alte raioane. În același timp, cele mai puține activități au fost desfășurate în orașe precum: Telenești, Glodeni, Cantemir și Taraclia.

În ceea ce privește tipul de activități desfășurate, trebuie să menționăm faptul că nu a existat o mare diversitate, de cele mai multe ori acestea au presupus: concursuri civice, zile internaționale, activități sportive și culturale. Astfel, activitățile desfășurate cel mai rar, au fost: granturile pentru activități de tineret, activități editoriale și de instruire. Conform datelor prezentate în Evaluarea Bugetelor Publice Locale: componenta de tineret (anul 2015)⁵⁶:

- 23% dintre activitățile planificate pentru tineret sunt de natură culturală (festivaluri, ateliere de creație, recitaluri, concerte cu implicarea artiștilor locali și străini, concursuri de film, etc.);
- 22% dintre activitățile ce sunt incluse în planul de acțiuni pentru tineret sunt sărbătorirea zilelor internaționale (Ziua Națională a Tineretului, Ziua Europei, Ziua Muzeelor, Ziua Copiilor, etc.);
- 16% dintre activități sunt culturale ce cuprind un șir de manifestații, concerte, vizite la muzeu, expoziții a meșterilor populari, recitaluri de poezii etc.;

⁵⁵ Evaluarea Bugetelor Publice Locale: componenta de tineret (anul 2015), disponibil <http://cntm.md/ro/publication/evaluarea-bugetelor-publice-locale-componenta-de-tineret-anul-2015>

⁵⁶ *Ibidem*

- 11% dintre activitățile incluse în planul de acțiuni pentru tineret sunt activități sportive (campionate la lupte libere, turnee raionale la volei și fotbal, competiții de șah și dame, turnee sportive internaționale, etc.);
- 7% sunt activități editoriale și cuprind în mare parte campanii de informare;
- 6% reprezintă activitățile ce presupun instruirea tinerilor, a reprezentanților sectorului asociativ de tineret sau a lucrătorilor de tineret. Instruirile sunt sub formă de seminare, sesiuni, training-uri, precum și ateliere de lucru. Instruirile tinerilor i-au de obicei forma unor activități non-formale și au drept scop dezvoltarea diferitor abilități ale tinerilor: leardership, lucru în echipă, comunicare, limbi străine, organizaționale, etc.;
- și doar 1 % din activități o reprezintă granturile și premierile.

Astfel, activitățile de tineret în majoritatea unităților administrativ teritoriale de nivelul II nu sunt o prioritate, de aceea în situația unor ajustări bugetare cu prevalență sunt reduse cheltuielile de pe această linie bugetară. Lipsa unei transparențe decizionale, precum și a unor structuri de tineret puternice la nivel local sunt impedimente care odată eliminate ar putea facilita remediarea acestei situații. Reprezentanții APL nu consultă tinerii în procesul de elaborare a bugetului, a planului de acțiuni anual etc. Majoritatea planurilor de acțiuni rămân a fi documente rigide, ce prevăd un cadru de activități ce se repetă anual fără a ține cont de necesitățile și opiniile tinerilor.

De asemenea, se observă o lipsă a specialiștilor de tineret, generată de condițiile de muncă precare, salarizarea proastă, lipsa unor planuri sau programe de profesionalizare a acestora, etc. De multe ori, pregătirea specialiștilor de tineret nu corespunde funcției, iar profilul și studiile acestora sunt indicatorii de bază ce influențează conținutul planului de acțiuni, nu neapărat în mod pozitiv.

II.3.4. Autoritățile Publice Locale de nivelul I

În cadrul **APL de nivelul I**, Consiliile Locale ale Primăriilor, lucrătorii de tineret din Primării, Centrele comunitare din jurisdicția Primăriilor, sunt instituțiile ce implementează tangențial, reieșind din domeniul său de competență, activități ce contribuie la dezvoltarea unei culturi civice a participării, implicit în procesul de promovare a educației pentru cetățenie activă.

Exemplele pozitive de implementare a inițiativelor civice, care să sporească participarea tinerilor și nu doar, sunt de obicei proiecte de parteneriat între organizațiile societății civile (de cele mai multe ori din localitatea dată) cu susținerea donatorilor și autoritățile administrației publice centrale sau locale.

Din punct de vedere legislativ, pe lângă actele normative ce reglementează transparența decizională⁵⁷, există și alte pârghii de exercitare a dreptului de participare și presiune asupra autorităților pentru a eficientiza activitatea acestora și pentru a fi mai aproape de cetățeni. În acest sens, existența prevederilor legale încadrate în politici și strategii sectoriale, după cum am văzut, nu întotdeauna demonstrează și aplicabilitatea, eficiența și impactul acestora la scara națională, îndeosebi atunci când nu sunt întrunite și

alte premise necesare unui proces sănătos de participare și implicare, indiferent de grupul țintă, tineri sau adulți.

În vederea analizei eficienței educației cetățenești, la nivel APL și APC, este necesar să menționăm noțiunea de **Cultură participativă** ce implică modalități de luare a deciziilor la nivel organizațional sau comunitar. luând în considerare contribuțiile indivizilor și grupurilor privind problemele de interes comun. Această *cultură participativă există atunci când*:

1. nu există impedimente pentru libertatea de exprimare și implicare civică (acțiuni de voluntariat, audieri publice, consultații și dezbateri, adunarea satului, etc.);
2. creativitatea și împărtășirea creațiilor individuale sunt puternic încurajate (această premisă pornește de la modalitatea de gândire “în afara cutiei”, precum și mentalitatea pe care mulți dintre respondenți au menționat-o ca fiind primul impediment în manifestarea spiritului civic, în special în rândurile adulților. Aceasta din urmă este de fapt o consecință a unui sistem infect ce continuă să uniformizeze gândirea și să inhibe prematur motivația prin mimarea procesului consultativ);
3. există un *mentorship* informal prin care cunoștințele celor mai experimentați sunt împărtășite *novicilor*;
4. indivizii simt că se valorizează contribuțiile lor;
5. există un spirit de relaționare socială;
6. există voință și deschidere din partea organelor electiv.
7. tools and technologies by pupils in learning English at school and home who will results in an increased number of students seeking international language qualifications which are reliable and impartial.

Trebuie să menționăm faptul că, relaționarea dintre instituțiile statului și OSC există și se manifestă prin diferite forme și metode. La nivelul formal și normativ, Strategia de Dezvoltare a Societății Civile (SDSC) pentru perioada 2012–2015⁵⁸ și Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei reprezintă cadrul de colaborare și prioritățile setate în acest sens pentru perioada dată. În cadrul SDSC, „*Dezvoltarea spiritului civic activ și a voluntariatului*”⁵⁹ este specificat drept unul din obiectivele majore ale documentului.

Astfel, autoritățile responsabile din partea statului pentru realizarea acestui obiectiv au fost numite: Ministerul Tineretului și Sportului (MTS), Ministerul Educației (ME) și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și a Familiei (MMPSF), iar principalul partener de implementare a prevederilor Strategiei a fost numit Coaliția Voluntariat.

De altfel, acest obiectiv din cadrul Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012-2015, are un nivel modest al realizărilor, dar totuși sunt progrese clare în reglementarea și recunoașterea activității de voluntariat. Deși au existat mai multe disensiuni, cooperarea dintre MTS și Secretariatul Coaliției Voluntariat reprezintă un exemplu de integrare a aspectelor de voluntariat în reglementările legale și care poate fi atribuit bunelor practici și replicat în viitor. Merită remarcat că acest obiectiv are cele mai multe

⁵⁸ Strategia de Dezvoltare a Societății Civile (SDSC) pentru perioada 2012–2015 și Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei reprezintă cadrul de colaborare și prioritățile setate în acest sens. au fost aprobate de către Parlamentul RM prin Legea Nr. 205 din 28.09.2012, care a intrat în vigoare, la data de 4 ianuarie 2013, prin publicare în Monitorul Oficial, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346217>

⁵⁹ *Idem*, Obiectivul III: „Dezvoltarea spiritului civic activ și a voluntariatului”, SDSC

angajamente detaliate asumate. Analiza realizărilor din cadrul acestui obiectiv general al Strategiei, arată că circa 26% din acțiuni au fost realizate, alte 6% sunt în proces de realizare, iar 68% din acțiuni fie nu au fost realizate, fie au fost abandonate sau nu au fost demarate.⁶⁰

II.3.5. Organizațiile Societății Civile

Organizațiile societății civile din Moldova sunt mult mai prezente pe dimensiunea educației pentru cetățenie activă și completează eforturilor instituțiilor publice în acest sens.

Proiectele demarate de acestea la nivel național, regional sau local contribuie la dezvoltarea unui cadru mai larg de promovare a educației pentru cetățenie activă și dezvoltă instrumente utile și accesibile, atât tinerilor, cât și adulților pentru participare și implicare.

Majoritatea proiectelor ce vizează dimensiunea educației pentru cetățenie activă, sunt dezvoltate de organizațiile societății civile cu suportul atât a donatorilor străini, cât și a programelor de granturi naționale, dar și prin contribuțiile APL, a mediului de afaceri și desigur a voluntariatului.

În dependență de domeniul de activitate, competența, expertiza și acoperirea geografică, organizațiile dezvoltă proiecte ce vizează acțiuni concrete de promovare a acestui concept printre tineri, dar și instituționalizarea prin intermediul activităților anumite instrumente, modele de participarea a tinerilor și a adulților în diferite domenii.

De altfel, un exemplu în acest sens este adaptarea **conceptului YouthBank**, care are la bază principiul că tinerii sunt valoroși pentru prezent și reprezintă resurse pentru viitor. Youth Bank are misiunea de a conjuga potențialul, energia și creativitatea tinerilor în vederea creării oportunităților de dezvoltare și de progres a comunităților în special, dar și a societăților, în general. YouthBank Moldova, program coordonat de Fundația Est-Europeană⁶¹, a fost lansat în anul 2010, iar până la moment implică 8 localități. Anual în Republica Moldova în medie 15 tineri, cu vârste între 16 și 22 ani, cunoscuți ca “liderii ai comunității”, din fiecare oraș în care este implementat programul YouthBank, , promovează și administrează transparent un fond special destinat finanțării și implementării proiectelor de către tineri. Este un mecanism prin care sunt încurajate activitățile tinerilor legate de: filantropie, voluntariat, inițiativă civică și responsabilitate.

Un alt exemplu care reflectă implicarea nu doar a tinerilor, dar și a întregii comunități școlare din localitățile implicate în proiect este Inițiativa Școala Mea⁶².

Proiectul „Școala Mea” este o inițiativă a Expert-Grup⁶³, lansată în 2014. Misiunea proiectului este îndemnarea cetățenilor să contribuie, împreună cu autoritățile naționale, regionale și centrale, la promovarea unor mai bune servicii în educație. Școala Mea îndeamnă cetățenii să se informeze despre bugetul și performanța școlii lor și să se implice în crearea unor școli mai eficiente, mai transparente și mai bune. Prin activitățile proiectului, coordonatorii proiectului își propun să implice comunitatea în viața

⁶⁰ Raportul de evaluare a implementării Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012-2015 (SDSC), disponibil <http://fhi360.md/docs/2016/MPSCS%20Raport%20Evaluarea%20SDSC%202012-2015%20Rom.pdf>

⁶¹ <http://youthbank.md/about-yb/>

⁶² <http://scoalamea.md/>

⁶³ Centrul Analitic Independent Expert Grup, <http://expert-grup.org/ro/proiecte/item/916-gpsa-moldova&category=6>

școlii prin oferirea tuturor a unui acces deschis la bugetul școlilor. Astfel școlile implicate în proiect își deschid datele bugetare detaliate și le pun la dispoziție elevilor, părinților, cadrelor didactice și tuturor celor interesați. În acest mod, 100 de școli, timp de cinci ani (câte 20 pe an), vor implementa activități/instrumente de responsabilizare și participare, cum ar fi: audieri publice, fișe de raportare etc. Astfel, acestea vor contribui la dezvoltarea unui dialog despre prioritățile de dezvoltare a școlii între elevi, părinți, profesori, directori, primari etc. , precum și despre disponibilitatea datelor din sistemul de învățământ și creșterea transparenței utilizării resurselor bugetare în sistem.

Astfel de modele de implicare și mobilizare a comunității, având în vizor performanța instituției educaționale din localitate, reprezintă o bună practică ce poate fi aplicată nu doar pentru școala din localitate, dar și pentru orice altă instituție publică ce prestează servicii publice cetățenilor.

În acest sens, experiența *Asociația Cetățenilor cu Inițiativă* (ACI) în parteneriat cu Primăria orașului Cahul este foarte relevantă. **Proiectul „Împreună cu cetățenii pentru o mai bună guvernare a orașului Cahul”**, este implementat de Asociația Cetățenilor cu Inițiativă (ACI) în parteneriat cu Primăria orașului Cahul⁶⁴. În cadrul acestui proiect a fost creat un Comitetul Cetățenesc de Monitorizare ce se implică activ, cu statut consultativ, în activitatea Consiliului orașului Cahul, dar și dezvoltă o serie de activități axate pe îmbunătățirea actului de guvernare local, prin instruirii pentru consilieri și reprezentanții instituțiilor conexe. Iată de ce, această practică pozitivă prezintă un model de implicare nu doar a tinerilor, dar și a adulților, care reprezintă o categorie mult mai greu de abordat din perspectiva schimbării,. Cu toate acestea, cea din urmă este absolut necesar de implicat pentru că reprezintă o masă critică de oameni activi social, politic și economic, și a căror pondere prevalează tinerii și care dirijează în mare parte cursul de dezvoltare prin manifestarea doar unei singure lature a cetățeniei active, participarea la vot.

În același context de abordare a educației pentru cetățenie activă, dintr-o perspectivă mult mai largă, cu accent pe toate dimensiunile profilului unui cetățean activ (responsabil social, politic și legal, cultural și civic activ), eforturile depuse de organizațiile societății civile sunt complementate și de instituțiile publice de profil.

Un exemplu în acest sens este **proiectul “Democrația se învață!”**, inițiativă în cadrul căreia peste patru mii de elevi din toată țara vor participa la seminare non-formale de educație civică menite să promoveze profilul cetățeanului activ și implicat. Pe parcursul a două luni, mai mulți formatori ai Centrului de Informare și Consultanță în Domeniul Electoral vor organiza seminarii în 40 de gimnazii și licee, selectate preponderent din spațiul rural. Seminarele destinate elevilor demonstrează o nouă abordare a valorilor democratice. Accentul este pus pe posibilitatea de exprimare a opiniilor și implicarea în organizațiile reprezentative, în special Consiliile de Elevi⁶⁵.

O nouă tendință ce contribuie la dezvoltarea conceptului educație pentru cetățenie activă și asimilarea acestuia de către tineri și nu doar, este educația mediatică. În acest sens, proiectele implementate de Centrul Media pentru Tineri⁶⁶ și Centrul de Jurnalism Independent⁶⁷ sunt un exemplu elocvent. Educația mediatică

⁶⁴ Primăria Orașului Cahul, raionul Cahul, <http://www.primariacahul.md/index.php/impreuna-cu-cetatenii/488-training-cooperarea-intre-cetateni-si-autoritatile-locale-pentru-o-mai-buna-guvernare>

⁶⁵ Centrul de Informare și Consultanță în Domeniul Electoral, <http://cicde.md/index.php?pag=news&id=1064&rid=1237&l=ro>

⁶⁶ Centrul Media pentru Tineri, <http://voceatinerilor.md/>

⁶⁷ Centrul pentru Jurnalism Independent, <http://ijc.md/>

se referă la procesul de accesare, analizare, evaluare și creare a mesajelor într-o varietate de moduri, genuri și forme mediatice. Astfel, elevii din mai multe școli și licee din țară vor avea posibilitatea să participe la un ciclu de lecții mediatice, pentru a afla cum funcționează mass-media, care este rolul presei în societate, ce reguli trebuie respectate la scrierea unei știri etc. Activitățile desfășurate provoacă și încurajează oamenii să pună întrebări în legătură cu ceea ce urmăresc la televizor, citesc sau ascultă.

Toate aceste practici, proiecte (inclusiv și multitudinea celor care nu s-au menționat în acest studiu) demonstrează pe de o parte actualitatea educației pentru cetățenie în rândul tinerilor și nu doar, iar pe de altă parte, reflectă eforturile considerabile ale mediului asociativ de a implanta cultura participării și modelul cetățeanului activ în tiparele actuale ale R. Moldova.

Organizațiile societății civile, active în domeniul dat, sunt de fapt forța motrice care promovează acest concept și îl transpun în acțiuni reale cu impact. Este necesar să subliniem, că și ele de fapt nu reflectă în mod exhaustiv toate dimensiunile educației pentru cetățenie activă, dar tangențial prin proiecte, practici și modele de implicare și participare, pe care le promovează atât la nivel local, cât și la nivel național, organizații devin parte a întregului proces de dezvoltare a unei culturi civice de participare.

Totuși, majoritatea reprezentanților organizațiilor neguvernamentale care au fost intervievați au menționat necesitatea creării unei sinergii pe această dimensiune, precum și necesitatea dezvoltării unei viziuni mai clare asupra eforturilor de promovare a participării, a responsabilității sociale, etc. Acest lucru este generat și de faptul că mediul donator, conform analizei opiniilor intervievaților, nu are în prioritățile de finanțare suficient de mult acoperit subiectul educației pentru cetățenie activă, ori uneori organizațiile societății civile, pentru a reuși asigurarea continuității și activității, ajustează ideile sale sub prioritățile programului de granturi. Acest lucru diminuează din impactul așteptat și din ideea/conceptul inițial gândit de organizație ca practică de promovare a educației pentru cetățenie activă.

RECOMANDĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ ÎN MOLDOVA

Experiența Moldovei la capitolul modelului cetățeanului activ și al culturii participării demonstrează atât exemple și modele de educație pentru cetățenie activă eficiente, cât și altele mai puțin eficiente sau chiar absența lor. Acest lucru este confirmat și de fenomenul *apatiei sociale* tot mai des citat de către persoanele intervievate în cadrul studiului. Atitudinile civice și sociale ale moldovenilor încă trebuie dezvoltate. Cunoaștem faptul că educația poate îmbunătăți situația actuală, iar pentru aceasta este nevoie ca nu doar tinerii și copiii din Moldova, dar și întreaga societate, să aibă suficiente oportunități prin care să își dezvolte abilități și atitudini civice, care să îi ajute să devină cetățeni activi și implicați în comunitate.

În acest sens, mai jos am formulat un set de recomandări actorilor relevanți:

Instituțiile guvernamentale de resort (Ministerul Educației, Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecție Sociale și Familiei, etc.); Comisia Parlamentară Comisia cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, etc.

1. Formularea unui concept unic privind educația pentru cetățenie activă și abordarea acestuia drept o politică transversală în activitatea instituțiilor de resort, prin reflectarea acestui concept în documentele de politici propuse, planuri de acțiuni, etc.
2. Revizuirea curriculumului la disciplina Educație Civică și ajustarea conținutului acesteia în conformitate cu dimensiunile educației pentru cetățenie activă și cu accent pe partea practică a procesului de învățare și dezvoltării gândirii critice.
3. Revizuirea modului de studiu pentru perfecționare și pregătirea cadrelor didactice ce predau disciplina educația civică, cu accent pe metode noi participative de predare care să provoace tinerii și le creeze un cadru prietenos de învățare, bazat pe practică și experiența proprie.
4. Îmbunătățirea relaționării și cooperării între Ministerul Educației și Ministerul Tineretului și Sportului pe segmentul dezvoltării unor programe/planuri comune de încadrare a educației pentru cetățenie activă în politicile sectoriale și intersectoriale ale celorlalte ministere.

Organizațiile societății civile

1. Dezvoltarea proiectelor ce urmăresc nu doar instituționalizarea instrumentelor de participare, responsabilizare socială, alfabetizare legală și politică a tinerilor, dar și dezvoltarea sentimentului apartenenței față de aceste instrumente.
2. Creșterea gradului de expertiză pe acest segment și diversificarea metodelor/practicilor pentru îmbunătățirea calității proiectelor demarate.
3. Responsabilizarea autorităților administrației publice centrale și locale prin fortificarea eforturilor de presiune și cerere a dezvoltării transparenței.

4. Dezvoltarea proiectelor ce vizează bugetarea participativă la nivel local, implicarea întregii comunități în stabilirea priorităților de finanțare pentru comunitate și obținerea feedback-ului din partea autorităților.
5. Încurajarea formării grupurilor de inițiativă (neformale) la nivel local/național pentru soluționarea unor probleme concrete și stringente, caracteristice unei comunități sau categorii de persoane.
6. Dezvoltarea mediului prietenos și atractiv pentru activități de voluntariat și valorificarea potențialului acestor persoane.

Mediul donator și organizațiile internaționale

1. Diversificarea domeniilor prioritare de finanțare prin includerea pe agenda a priorităților conexe domeniul educației pentru cetățenie activă.
2. Promovarea modelelor noi și experiențelor/practicilor din alte țări, relevante domeniul educației pentru cetățenie activă
3. Stabilirea unei sinergii între organizațiile donatoare, pe acest segment, pentru asigurarea continuității acțiunilor și evitarea efortului dublu.

Mass –media

1. Abordare constructivă și bazată pe interes real față de proiectele ce reflectă subiectul educației pentru cetățenie activă în special, precum și pe subiectul educației, în general.
2. Prezentarea practicilor de succes pe segmentul educației pentru cetățenie activă.
3. Dezvoltarea propriilor produse/proiecte media ce reflectă subiectul educației pentru cetățenie activă pentru publicul larg.
4. Susținerea inițiativelor de jurnalism cetățenesc în rândul tinerilor prin diverse produse media.

CONCLUZII

Implicarea civică reprezintă o caracteristică importantă a societăților democratice, ilustrând modul în care funcționarea sistemului politic este internalizat de către cetățeni și gradul asumării setului de valori specific unei culturi politice participative. Cercetarea sociologică intitulată *The Civic Culture*⁶⁸, explică modul în care concretizarea unui regim democratic depinde de o serie de factori precum implicarea activă a cetățenilor în procesul decizional, însușirea periodică a informațiilor despre fenomenul politic și asocierea voluntară a membrilor societății în vederea promovării intereselor și a valorilor individuale, fie în structuri formale precum organizațiile necomerciale, fie în grupuri neformale, de inițiativă. Este vorba despre manifestarea unei culturi civice care permite consolidarea instituțiilor democratice prin tendința cetățenilor de a fi activi politic și prin încrederea acestora că pot influența deciziile autorităților.

În contextul caracteristicilor menționate mai sus, din perspectiva dimensiunii politico-legale a educației pentru cetățenie activă am constatat lipsa unei viziuni / înțelegeri clare la nivel de politici publice, dar și la nivel de instrumente de implementare a acestor politici privind educația pentru cetățenie activă. Conceptul de educație pentru cetățenie activă, este des utilizat în contextul politicilor de tineret, strategiilor intersectoriale de stimulare și abilitare socio-economică a tinerilor de exemplu, însă în foarte puține cazuri, conceptul de educație pentru cetățenie activă este integrat adecvat. În momentul în care ar exista un context clar de încadrare a acestui concept în politici sectoriale, educația pentru cetățenie activă, privită din perspectiva tuturor dimensiunilor sale (legală și politică, culturală, socială și economică) ar fi nu doar un deziderat inclus pe agenda de integrare europeană a R. Moldova și sporadic în acțiunile societății civile, dar s-ar manifesta prin dezvoltarea unei culturi a participării, a unui comportament specific, asumat de către cetățeni care devin parte activă a mecanismului statal.

Dimensiunea social-educativă nu prezintă constatări mai puțin pozitive, abordare teoretică și formală a educației pentru cetățenie activă în mediul educațional este constatarea de bază în cadrul studiului. Conform opiniei exprimate de respondenți, 90% din ei consideră că de fapt că educația pentru cetățenie activă, în special în rândul tinerilor (categoria de vârstă de până la 18-19 ani) trebuie să se regăsească ca parte a obiectului de educație civică, dar la sigur nu în forma și conținutul actual.

În concluzie, constatarea lipsei unei culturi a participării, solidarității și respectului reciproc, dar și a valorificării atât de către autorități, cât și de cetățeni a contribuțiilor tuturor indivizilor în societate este absolut necesar de a fi dezvoltată ori aptitudinile sociale ca, empatia, toleranța, activismul și sprijinul reciproc ar trebui învățate.

Din perspectiva dimensiunii culturale, putem concluziona în baza cercetării calitative, absența abilităților ce țin de dezvoltarea și practicarea valorilor comune legate de cetățenie și apartenență la un grup / comunitate interculturală. Peste 60% din respondenții în cadrul interviurilor au menționat ca și problematic aspectul cultural al cetățeniei active din prisma percepției și mentalității de grup asupra participării.

⁶⁸ ALMOND, Gabriel și Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Countries*, Princeton: Princeton University Press, 1963.

Modelul colectiv de luare a deciziilor și „frica” de a se evidenția din colectivitate ca și un altfel de individ, cu o gândire pro-activă, deschisă spre inovație și participare încă persistă.

Situația economică și fenomene sociale, precum șomajul⁶⁹, migrația internă⁷⁰, dar și migrația externă, nivelul de trai⁷¹, cât și factorii politici, în special instabilitatea politică și neîncrederea cetățenilor în clasa politică actuală⁷², influențează promovarea și implementarea conceptului educației pentru cetățenie activă, atât sub forma eforturilor la nivel de APC, APL, cât și eforturilor depuse de organizațiile societății civile, materializate prin proiecte orientate spre acest subiect.

În concluzie putem menționa că educația pentru cetățenie activă, în forma și conținutul actual este în fază incipientă de dezvoltare. Existența practicilor de dezvoltare și promovare a acestui concept atât din partea autorităților, cât și din partea societății civile denotă actualitatea și necesitatea în sine a educației pentru cetățenie activă nu doar în rândul tinerilor, dar la general pentru societate integral. Participarea sau implicarea activă a tinerilor, adulților, din perspectiva acestui studiu este o consecință pozitivă a existenței într-o formă sau alta a educației pentru cetățenie activă.

Astfel, dezvoltarea unui concept sănătos de educație pentru cetățenie activă nu doar pentru tineri, dar la general pentru întreaga societate, reieșind din studiul datelor statistice, dar și opiniei respondenților trebuie să devină un imperativ în procesul de formulare a politicilor publice, strategiilor, planurilor guvernamentale, dar și o prioritate pe agenda partenerilor de dezvoltare și a inițiativelor societății civile. este un imperativ.

⁶⁹ Fiecare al treilea tânăr (31,7%) este ocupat și restul -68,3% - sunt economic inactivi, în raport cu statutul activității curente, Indexul de Tineret 2015, disponibil la <http://cntm.md/ro/publication/indexul-de-tineret>

⁷⁰ Ponderea tineretului în mediul urban este de 33,7%, față de 20,4% în mediul rural conform studiului sociologic Participarea „Tinerilor în Republica Moldova”, realizat în perioada decembrie 2010-ianuarie 2011”, Fundația Est Europeană, Munteanu, P. (2011)

⁷¹ *Ibidem*

⁷² Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2016, Institutul de Politici Publice (IPP), disponibil http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

GHID DE INTERVIU
(pentru reprezentanții ONG)

EDUCAȚIA PENTRU CETĂȚENIE ACTIVĂ – SITUAȚIA ACTUALĂ ȘI MECANISME DE DEZVOLTARE CONTINUĂ A ACESTEIA

Acest interviu face parte din elaborarea studiului *”Educația pentru cetățenie activă – situația actuală și mecanisme de dezvoltare continuă a acesteia”*, ce are drept scop evaluarea situației actuale în domeniul educației pentru cetățenie activă din Moldova, identificarea și prezentarea bunelor practici și a instrumentelor utilizate de către acești actori, precum și formularea recomandărilor cu privire la instrumentele și mecanismele necesare dezvoltării cetățeniei active în Republica Moldova.

Elaborarea studiului este una din activitățile proiectului *”Dezvoltarea cetățeniei active prin participarea la nivelul comunităților locale”*, implementat de Promo-LEX. Proiectul este susținut financiar de Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, prin Programul de Granturi pentru Democrație.

Interviul include trei secțiuni:

Secțiunea I – Date sociodemografice

Secțiunea II – Definiția educației cetățenești

Secțiunea III – Practici existente și modalități de realizare

- Explicarea temei și scopului cercetării
- Asigurarea confidențialității și anonimatului

SECȚIUNEA I. Date socio-demografice

Nume prenume		
Localitatea		
Instituția		
Experiența în domeniu		
Mediu de trai <i>(subliniați Vă rog</i>	Rural	Urban

SECȚIUNEA II. Definiția educației cetățenești

1. În opinia Dvs. ce reprezintă educația cetățenească?
2. Care sunt aspectele cheie de educație cetățenească?
3. Considerați că educația cetățenească este necesară?
  - 3.1. Da – De ce?
  - 3.2. Nu – De ce?
4. În opinia Dvs. este o diferență între educația cetățenească și educația civică?
  - 4.1. Da – Care este mai eficientă?
5. Ce părere aveți despre discutarea subiectelor de interes public în spațiul on-line (rețele sociale – facebook, ondoklasniki etc., blog, site etc.) în contextul educației cetățenești?

SECȚIUNEA III. Practici existente și modalități de realizare

1. Cunoașteți practici existente a educației cetățenești în Moldova? Ce presupun acestea?
2. Ce considerați că este bine și ce este mai puțin reușit în aceste practici?
3. Care sunt politicile, legile, strategiile, mecanismele, care ar reglementa educația cetățenească?
4. Ce instituții sunt responsabile pentru dezvoltarea educației cetățenești?
5. Care este rolul instituției pe care o reprezentați în promovarea și dezvoltarea educației cetățenești? Cu cine/ ce instituții colaborați/interacționați? Ce instituții ar mai trebui implicate? Aveți acorduri de parteneriat semnate? Dacă da, cu cine?
  - 5.1. Colaborați cu organizații internaționale? Care este rolul lor?
6. Care este grupul țintă cu care lucrați?
7. Aveți programe de instruire/de activități în școli? Exemplificați. În ce localități?
8. Care este rezultatul acestor activități și impactul asupra comunității grupului țintă?
9. Cine finanțează aceste programe? Aveți resurse financiare suficiente? Dacă ați avea mai multe resurse financiare ați dezvolta mai multe programe în domeniul educației cetățenești sau considerați că nu este un domeniu prioritar? Argumentați.
10. Am putea numi curricula privind educația civică ca fiind una eficientă? Argumentați punctul Dvs. de vedere.
11. Considerați că profesorii sunt suficient de pregătiți pentru predarea și promovarea educației civice/cetățenești? Argumentați punctul Dvs. de vedere.
12. Cum apreciați activitatea sectorului public în domeniul respectiv (Ministerul Educației, școlile, APL)? Ce părere aveți despre serviciile prestate de acesta?

13. Cum apreciați implicarea lucrătorilor de tineret în promovarea educației cetățenești? Argumentați punctul Dvs. de vedere.
14. Cum apreciați nivelul de implicare a tinerilor și interesul tinerilor față de educația cetățenească și implicarea la nivelul comunității?
15. Care considerați a fi motivația tinerilor pentru a se implica la nivelul comunității și ce îi oprește să se implice? Care este grupul de vârstă mai activ?

SECȚIUNEA IV. Recomandări pentru dezvoltarea educației cetățenești

1. Care sunt principalele provocări pentru organizația Dvs pentru dezvoltarea programelor de educație cetățenească și implicare a tinerilor la nivel comunitar?
2. Ce schimbări trebuie realizate pentru a îmbunătăți promovarea și dezvoltarea educației cetățenești?
3. Ce instituții ar trebui să fie implicate în acest proces? Ce servicii publice și neguvernamentale ar mai trebui dezvoltate pentru promovarea și dezvoltarea educației cetățenești? Ce activități ar presupune?
4. Ce mecanisme noi ar trebui introduse pentru a îmbunătăți promovarea și dezvoltarea educației cetățenești?
5. Considerați că educația cetățenească ar trebui introdusă în școli?
  - 5.1. Dacă Da – începând cu ce clasă?
  - 5.2. Cine să elaboreze curricula?
  - 5.3. Cine să predea cursul?
  - 5.4. Profesorii vor avea nevoie de instruire suplimentară?
6. Este cadrul legislativ actual suficient pentru promovarea educației cetățenești? Ce schimbări ar trebui realizate la nivel legislativ?

VĂ MULȚUMIM!

SONDAJ ONLINE

Educația pentru cetățenie activă

Acest chestionar face parte din elaborarea studiului ”**Educația pentru cetățenie activă – situația actuală și mecanisme de dezvoltare continuă a acesteia**”, ce are drept scop evaluarea situației actuale în domeniul educației pentru cetățenie activă din Moldova, identificarea și prezentarea bunelor practici și a instrumentelor utilizate de către acești actori, precum și formularea recomandărilor cu privire la instrumentele și mecanismele necesare dezvoltării cetățeniei active în Republica Moldova.

Elaborarea studiului este una din activitățile proiectului ”Dezvoltarea cetățeniei active prin participarea la nivelul comunităților locale”, implementat de Promo-LEX. Proiectul este susținut financiar de Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, prin Programul de Granturi pentru Democrație.

Vă mulțumim pentru timpul acordat!**1. Zona dvs. de proveniență**

- Mediul urban
- Mediul rural

2. Categoria dvs. de vârstă

- 10-15 ani
- 16-21 ani
- 22-35 ani
- 36-45 ani
- 46-55 ani
- 56-67 ani
- 68+ ani

3. Sexul

- Feminin
- Masculin

4. Indicați nivelul dvs. de studii

- Gimnazii, Medii incomplete (9 clase)
- Liceal, mediu general (12 clase)
- Secundar profesională (școală profesională, cursuri de perfecționare)
- Mediu de specialitate (colegiu)
- Superior
- Studii post-universitare
- Alt nivel (vă rugăm să menționați)

5. Ocupația dvs.

- Elev/student
 Angajat în organele autorităților publice centrale și/sau locale
 Angajat/voluntar în cadrul unui ONG
 Angajat într-o instituție de învățământ
 Angajat într-o instituție publică
 Mass-media
 Angajat într-o companie privată (business)
 Alt domeniu (vă rugăm să menționați)

6. Cât de des sau de rar v-ați implicat în următoarele tipuri de activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?

	Cel puțin o dată în ultimele 3 luni	Cel puțin o dată în ultimele 6 luni	Cel puțin o dată în ultimele 12 luni	Niciodată în ultimele 12 luni	NȘ/ NR
a. Ședințe/dezbateri în cadrul Primăriei sau Consiliului Local/Raional/Municipal					
b. Ședințe/consultări publice în cadrul școlii					
c. Întâlniri publice la nivel comunitar (adunarea satului, întâlniri cu consilierii locali etc.)					
d. Participarea și/sau organizarea evenimentelor publice (hora satului, dezbateri publice etc.)					
e. Munca în cadrul ONG-urilor, organizațiilor obștești					
f. Participarea la acțiuni de voluntariat (săditul copacilor, ecologizarea localității etc.)					

7. În următoarele 12 luni, dvs. intenționați să vă implicați în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?

- Da
 Nu
 NȘ/NR

8. Care sunt motivele pentru care nu v-ați implicat pînă acum sau nu doriți să vă implicați în activități sau evenimente la nivel local, raional sau național?

	Da	Nu	NȘ/ NR
a. Programul de lucru solicitant			
b. Lipsa evenimentelor publice (ședințe/ dezbateri etc. organizate de Primăria, ONG-uri etc.)			
c. Lipsa informării cetățenilor despre evenimentele publice			

d. Lipsa resurselor financiare			
e. Informație insuficientă privind dreptul de a participa			
f. Mentalitatea, gândirea oamenilor din comunitate			
g. Neîncrederea în cunoștințele și forțele proprii			
h. Treburile casnice			
i. Altceva, ce anume? (vă rugăm să menționați)			

9. Care sunt cele mai importante caracteristici pentru a considera pe cineva ca fiind cetățean activ?

	În primul rând	În al doilea rând	În al treilea rând
Să plătești la timp taxele			
Să respecti legile si te informezi despre schimbările din legi			
Să participi la ședințele consiliului local/școlii etc.			
Să fii un cetățean activ social (să organizezi/participi la evenimente publice, campanii de informare, colectare fonduri etc.)			
Să donezi o sumă de bani pentru o cauză socială, unui ONG, unui partid politic etc.			
Să participi la alegeri			
Să faci parte dintr-un partid politic, să participi la activități de agitație electorală a unui partid/candidat etc.			
Să ai grijă de mediul înconjurător, să nu arunci gunoi			
Să îndeplinești serviciul militar			
Să contribui la securitatea comunității (supravegherea de vecinătate, reacția promptă la încălcarea legii, a drepturilor persoanelor etc.)			
NȘ/NR			
Altceva, ce anume?			

VĂ MULȚUMIM!

Date despre persoanele cu care s-au realizat interviuri individuale aprofundate

Nr.	Codul	Categoria de intervievați
1	IIA_1_IP	Instituție publică
2	IIA_2_APC	Autoritate Publică Centrală
3	IIA_3_ID	Instituție donatoare
4	IIA_4_ID	Instituție donatoare
5	IIA_5_ID	Instituție donatoare
6	IIA_6_CD	Cadru didactic
7	IIA_7_ONG	Reprezentant ONG
8	IIA_8_ONG	Reprezentant ONG
9	IIA_9_ONG	Reprezentant ONG
10	IIA_10_ONG	Reprezentant ONG
11	IIA_11_ONG	Reprezentant ONG
12	IIA_12_ONG	Reprezentant ONG
13	IIA_13_ONG	Reprezentant ONG
14	IIA_14_ONG	Reprezentant ONG
15	IIA_15_ONG	Reprezentant ONG

BIBLIOGRAFIE :

1. ALMOND, Gabriel și Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Countries*, Princeton: Princeton University Press, 1963.
2. Consiliul Europei, *Educația pentru o cetățenie democratică: dimensiunile cetățeniei, principalele competențe, activități variabile și internaționale*, document DECS/CIT (97) 23, Strasbourg, 1997.
3. Consiliul Europei, *Principii comune ale Educației pentru Cetățenie Democratică*, Adoptate la cea de-a 20-a sesiune a Conferinței miniștrilor educației a Consiliului Europei, Cracovia, Polonia, octombrie 2000.
4. Forrester, K., *Guidelines for a Site Report.*, Strasbourg: Council of Europe DECS/EDU/CIT (99)6, 1999.
5. Munteanu, P., *Studiu sociologic Participarea Tinerilor în Republica Moldova, realizat în perioada decembrie 2010-ianuarie 2011*, Fundația Est Europeană, 2011.

SURSE WEB:

1. Comisia Electorală Centrală, <http://www.cec.md/>
2. Consiliul Național al Elevilor, Ministerul Educației al Republicii Moldova: <http://edu.gov.md/ro/content/consiliul-national-al-elevilor-1>
3. Consiliul Național al Tineretului din Moldova, *Indexul de Tineret 2015 Republica Moldova, Policy Paper*, 2015, disponibil la <http://cntm.md/ro/resurse>
4. Consiliul Național al Tineretului din Moldova, *Indexul de Tineret 2015 Republica Moldova, Evaluarea Bugetelor Publice Locale: componenta de tineret (anul 2015)*, disponibil <http://cntm.md/ro/publication/evaluarea-bugetelor-publice-locale-componenta-de-tineret-anul-2015>
5. Goraș-Postică, V., Scifos, L. & Uzicov, N., *Curriculum opțional preuniversitar. Titlul disciplinei: Educație pentru Dezvoltarea Comunității*, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Centrul Educațional, Pro Didactica, 2015, disponibil la http://www.edu.gov.md/sites/default/files/co_ed_dezv_comunit.pdf
6. Ministerul Educației al Republicii Moldova, *Educația Civică, curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)*, 2010, disponibil la http://biblionline.md/uploads/acte_normative/Educatie%20civica_Curriculum.pdf
7. Ministerul Educației al Republicii Moldova, *Educația Civică, curriculum pentru clasele a X-a – a XII-a*, 2010, disponibil la http://edu.gov.md/sites/default/files/educatia_civica_x-xii_romana.pdf
8. Ghidul de implementare a curriculumului modernizat la disciplina Educație Civică pentru treapta liceală, disponibil http://edu.gov.md/sites/default/files/ghid_educatie_civica.pdf
9. Ministerul Educației al Republicii Moldova, *Educație pentru Drepturile Omului. Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)*, 2015, disponibil la http://www.edu.gov.md/sites/default/files/final_curriculum_optional_edo_04.02.2015.pdf
10. Ministerul Educației al Republicii Moldova, *Organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație Civică în anul de studii 2015-2016*, Reuniunea republicană a responsabililor de organizarea procesului educațional la Educație Civică, august, 2015, disponibil la http://edu.gov.md/sites/default/files/ed_civica_recomandari_metodice_rom_2015-2016.pdf

11. Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova, *Strategia Națională de Tineret 2014 – 2020*, decembrie 2014, disponibil la <http://mts.gov.md/documents-terms/cadru-normativ>
12. Ministerul Educației al Republicii Moldova, *Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2016-2017*, 2016, disponibil la http://edu.gov.md/sites/default/files/plan_cadru_2016-2017var_rom_rus_final_13.04.2016_-_plasat_pe_site-ul_me.pdf
13. Registrul de Stat al actelor juridice al Republicii Moldova, *Hotărârea nr. 484 din 05.07.2011 cu privire la Planul național de acțiuni pentru implementarea reformei structurale în educație*, 2011, disponibil la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339274>
14. Starkey, H., *Democratic Citizenship, Languages, Diversity and Human Rights*, Language Policy Division, Council of Europe, Strasbourg, 2002, disponibil la <https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/StarkeyEN.pdf>
15. Strategia de Dezvoltare a Societății Civile (SDSC) pentru perioada 2012–2015 și Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei reprezintă cadrul de colaborare și prioritățile setate în acest sens. au fost aprobate de către Parlamentul RM prin Legea Nr. 205 din 28.09.2012, care a intrat în vigoare, la data de 4 ianuarie 2013, prin publicare în Monitorul Oficial, disponibil <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346217>
16. Raportul de evaluare a implementării Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012-2015 (SDSC), disponibil <http://fhi360.md/docs/2016/MPSCS%20Raport%20Evaluarea%20SDSC%202012-2015%20Rom.pdf>
17. Youth Bank Moldova <http://youthbank.md/about-yb/>
18. Școala Mea, Centrul Analitic Independent Expert Grup, <http://scoalamea.md/>
19. Centrul Analitic Independent Expert Grup, <http://expert-grup.org/ro/proiecte/item/916-gpsa-moldova&category=6>
20. Primăria orașului Cahul, <http://www.primariacahul.md/index.php/impreuna-cu-cetatenii/488-training-cooperarea-intre-cetateni-si-autoritatile-locale-pentru-o-mai-buna-guvernare>
21. Centrul de Informare și Consultanță în Domeniul Electoral, <http://cicde.md/index.php?pag=news&id=1064&rid=1237&l=ro>
22. Centrul Media pentru Tineri, <http://voceatinerilor.md/>
23. Centrul pentru Jurnalism Independent, <http://ijc.md/>
24. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copiilor, <http://www.childrights.md/index.php/en/>
25. Legea Voluntariatului, nr. 121 din 18.06.2010, disponibil <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336054&lang=1>
26. Hotărâre de Guvern, nr. 733 din 29.09.2011 cu privire la crearea Comisiei Guvernamentale pentru politici de tineret <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340447>
27. Biroul Național de Statistică (aprilie 2015), *Activitatea de voluntariat în Republica Moldova, Principalele rezultate ale Cercetării statistice asupra gospodăriilor populației „Activitatea de*

- voluntariat, disponibil la
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Voluntariat/Voluntariat_2014.pdf
28. Biroul Național de Statistică (decembrie 2015), *Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general, la începutul anului de studii 2015/16*, disponibil la
<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5025>
29. Barometrul Opiniei Publice (aprilie 2016), *Institutul de Politici Publice*, disponibil la
<http://ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=773&parent=0>